TERMIZ DAVLAT UNIVERSITETI HUZURIDAGI ILMIY DARAJALAR BERUVCHI PhD. 03/31.03.2021.Fil.78.04 RAQAMLI ILMIY KENGASH

TERMIZ DAVLAT UNIVERSITETI

MAMATALIYEVA NAVBAHOR XUJAMBERDIYEVNA

INGLIZ VA OʻZBEK TILLARIDA "VATAN" MAZMUNLI AFORIZMLARNING SEMANTIKASI VA STRUKTURASI

10. 00. 06 – Qiyosiy adabiyotshunoslik, chogʻishtirma tilshunoslik va tarjimashunoslik

Filologiya fanlari boʻyicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi AVTOREFERATI

Filologiya fanlari boʻyicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi avtoreferati mundarijasi
Contents of Dissertation Abstract of the Doctor of Philosophy(PhD) on Philological Sciences
Оглавление автореферата диссертации доктора философии (PhD) по филологическим наукам
Mamataliyeva Navbahor Xujamberdiyevna
Ingliz va oʻzbek tillarida "vatan" mazmunli aforizmlarning semantikasi va strukturasi
Mamataliyeva Navbakhor Khujamberdievna
Semantics and structure of aphorisms with the meaning of "country" in English and Uzbek languages
Маматалиева Навбахор Хужамбердиевна
Семантика и структура афоризмов со значением "родина" в английском и узбекском языках
E'lon qilingan ishlar roʻyxati List of published works Список опубликованных работ

TERMIZ DAVLAT UNIVERSITETI HUZURIDAGI ILMIY DARAJALAR BERUVCHI PhD. 03/31.03.2021.Fil.78.04 RAQAMLI ILMIY KENGASH

TERMIZ DAVLAT UNIVERSITETI

MAMATALIYEVA NAVBAHOR XUJAMBERDIYEVNA

INGLIZ VA OʻZBEK TILLARIDA "VATAN" MAZMUNLI AFORIZMLARNING SEMANTIKASI VA STRUKTURASI

10. 00. 06 – Qiyosiy adabiyotshunoslik, chogʻishtirma tilshunoslik va tarjimashunoslik

Filologiya fanlari boʻyicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi AVTOREFERATI

Termez – 2023

Filologiya fanlari boʻyicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi mavzusi Oliy Attestatsiya Komissiyasida № V2022.2.PhD/FIL2573 raqam bilan roʻyxatga olingan.

Dissertatsiya Termiz davlat universitetida bajarilgan.

Dissertatsiya avtoreferati uch tilda (oʻzbek, ingliz, rus) ilmiy kengash veb-sahifasining www.tersu.uz hamda "ZiyoNet" axborot-ta'lim portali www.ziyonet.uz manziliga joylashtirilgan.

Ilmiy rahbar:

Bakirov Poyan Uralovich

filologiya fanlari doktori, professor

Rasmiy opponentlar:

Babakulov Ismoil Turkmanovich filologiya fanlari doktori (DSc), dotsent

Ikromxonova Feruza Ikramovna filologiya fanlari doktori (DSc), dotsent

Yetakchi tashkilot:

Qarshi davlat universiteti

Dissertatsiya himoyasi Termiz davlat universiteti huzuridagi ilmiy darajalar beruvchi 03/31.03.2021.Fil.78.04 raqamli ilmiy kengashning 2023 yil 11 may kuni soat 10.00 dagi majlisida boʻlib oʻtadi (Manzil: 190111, Termiz sh., Barkamol avlod koʻchasi, 43. Tel.: (376) 221-71-17; e-mail: termizdu@umail.uz)

Dissertatsiya bilan Termiz davlat universitetining Axborot-resurs markazida tanishish mumkin (№ 152 raqami bilan roʻyxatga olingan). Manzil: 190111, Termiz sh., Barkamol avlod koʻchasi, 43.Tel.: (376) 221-74-55

Dissertatsiya avtoreferati 2023 yil "<u>5</u>" <u>may</u> kuni tarqatildi. (2023 yil "<u>5</u>" <u>may</u> dagi № <u>27</u> - raqamli reestr bayonnomasi

B.Umurqulov
Ilmiy darajalar beruvchi ilmiy kengash
raisi, filologiya fanlari doktori (DSc),
professor

A.A.Eshmoʻminov Ilmiy darajalar beruvchi ilmiy kengash kotibi, filologiya fanlari doktori (DSc),

M.M.Hoshimxoʻjayeva Ilmiy darajalar beruvchi ilmiy seminar raisi oʻrinbosari, filologiya fanlari boʻyicha falsafa doktori (PhD), dotsent

KIRISH (Falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi annotatsiyasi)

Dissertatsiya mavzusining dolzarbligi va zarurati. Jahon tilshunosligida hikmatli soʻzlarni oʻrganish xalqlaring ma'naviy madaniyati, urf-odati, kasbi, turmush tarzi, mental xususiyatlari, milliy xarakter kabi tushunchalarni tahlil qilish, ularning madaniy taraqqiyot darajasinining voqelanishi, etnomadaniy etika tamoyillari, hamda muomalaning ahloqiy-madaniy me'yorlarini atroflicha tahlil qilish zaruriy vazifalardan biri sanaladi. Shu bois oʻzga xalqlar madaniyati va tilini bilish — bugungi davr talabidir. Bu esa paremiologik birliklar tadqiqiga boʻlgan ehtiyojni ham keltirib chiqaradi. Aforizmlar tilshunoslikning turli aspektlarini oʻrganishda lingvomadaniyat, etnolingvistika, sotsiolingvistika, pragmalingvistika va boshqa fanlarga oid koʻplab jihatlarni birlashtirishga xizmat qiladi. Bugungi kunda mazkur sohada olib borilgan tadqiqotlar ularni har tomondan oʻrganish uchun asos vazifasini bajarmoqda.

Dunyo tilshunosligida paremalarning tadqiqot ob'ekti aforizmlarga qaratilgan bo'lib, ularni ko'plab tilshunoslik maktablari lingvistik jihatdan o'rganmoqda. Aforizmlarni tadqiq qilishda ularning inson tafakkuri mahsuli sifatida vujudga kelishi, odamlarni insoniylikka, vatanparvarlikka, mehr-oqibatli bo'lish kabi omillar bilan birgalikda madaniyatlararo muloqotni rivojlantirishdagi o'rniga ham e'tibor qaratilmoqda. Shundan kelib chiqqan holda, aforizmlarning lingvistik tabiatini qiyosiy-chog'ishtirma asosida tadqiq qilish ham muhim sanaladi. Mavzu doirasida struktural-semantik ko'rinishdagi ushbu ishimiz tanlangan mavzuning dolzarbligini belgilaydi.

Bugungi kunda oʻzbek tilshunosligida aforizmlarning lingvistik maqomiga bagʻishlangan ishlar yetarlicha emas. Aniqroq qilib aytganda, shu kunga qadar oʻzbek lingvistikasida hikmatli soʻzlar (aforizmlar) leksik¹ sintaktik² lingvomadaniy³ jihatdan qisman oʻrganilgan. Shunday boʻlsada, oʻzbek paremiologiyasida "xalqimiz uchun milliy oʻzlik va mustaqil davlatchilik timsoli, bebaho ma'naviy boylik, mamlakatimizning siyosiy-ijtimoiy, ma'naviy-ma'rifiy taraqqiyotida gʻoyat muhim oʻrin egallab kelayotgan buyuk qadriyat" larimizni noqardosh tillar bilan qiyosiy-chogʻishtirilib oʻrganishda semantik-struktur tadqiqotlarga ehtiyoj seziladi. Xususan, ingliz va oʻzbek tillarida *vatan* mazmunidagi aforizmlar tadqiqi oʻzbek hamda ingliz tilshunoslari oldida turgan masalalar orasida oʻz ahamiyati bilan oʻrin egallaydi.

Ushbu dissertatsiya tadqiqoti Oʻzbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi PF-60-son "2022-2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning strategiyasi toʻgʻrisida", 2019-yil 8-oktabrdagi taraggiyot PF-5847-son "O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivoilantirish to'g'risida", 2020-yil konsepsiyasini tasdiqlash 6-noyabrdagi PF-6108-son

¹Садриддинова М.З. Лексика узбекских пословиц и поговорок. Автореф. дис... канд. филол. наук. – Тошкент, 1985. – 46 с.

² Абдурахманов X. Синтаксические особенности узбекских народных пословиц. Автореф. дис... канд. филол. наук. — Тошкент, 1964. — 54 с.; Абдурахманов X. Особенности синтаксиса узбекского устного народного творчества. Автореф. дис... доктора филол. наук. — Тошкент 1977. —57 с.

³Нармуратов З.Р. Инглиз ва ўзбек тилларида таълим ва илм концептларига оид паремаларнинг лингвомаданий тадқиқи. Филол.фанлари фалсафа доктори дисс. Термиз, 2022. – 129 б.

⁴https://uza.uz Prezident Shavkat Mirziyoevning oʻzbek tiliga davlat tili maqomi berilganining oʻttiz yilligiga bagʻishlangan tantanali marosimdagi nutqi// "Oʻzbekiston ovozi" gazetasi. 21.10.2019.

"Oʻzbekistonning yangi taraqqiyot davrida ta'lim-tarbiya va ilm-fan sohalarini rivojlantirish chora-tadbirlari toʻgʻrisida"gi Farmonlari, Oʻzbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017- yil 11- avgustdagi 610-sonli "Ta'lim muassasalarida chet tillarini oʻqitish sifatini takomillashtirish boʻyicha chora-tadbirlar toʻgʻrisida", 2018-yil 5-iyundagi PQ-3775-son "Oliy ta'lim muassalarida ta'lim sifatini oshirish va ularning mamlakatda amalga oshirilayotgan keng qamrovli islohotlarda faol ishtirokini ta'minlash boʻyicha qoʻshimcha chora-tadbirlar toʻgʻrisida", 2021-yil 19-maydagi PQ-5117-son "Oʻzbekiston Respublikasida xorijiy tillarni oʻrganishni ommalashtirish faoliyatini sifat jihatdan yangi bosqichga olib chiqish chora-tadbirlari togʻrisida"gi Qarori va boshqa me'yoriy-huquqiy hujjatlarda belgilangan vazifalarni amalga oshirishda muayyan darajada xizmat qiladi.

Tadqiqotning respublika fan va texnologiyalar taraqqiyotining ustuvor yoʻnalishiga mosligi. Tadqiqot respublika fan va texnologiyalari rivojlanishining I. "Axborotlashgan jamiyat va demokratik davlatni ijtimoiy, huquqiy, iqtisodiy, madaniy, ma'naviy-marifiy rivojlantirishda innovatsion gʻoyalar tizimini shakllantirish va ularni amalga oshirish yoʻllari" ustuvor yoʻnalishiga muvofiq bajarilgan.

Muammoning oʻrganilganlik darajasi. Jahon tilshunosligida V.A.Avrorin, O.A.Dmitrieva, Y.V.Zemlyanskaya, L.Van, T.M.Kizlargul, T.V.Sazbandyan, N.G.Dyadk, Y.S.Konovalova, A.V.Eremenko, E.Y.Niktovenko⁵ kabi olimlarning ilmiy tadqiqot ishlarida aforizmlarning ma'noviy va lingvistik tabiati, uslubiy xususiyatlari, hamda ularni boshqa tillardagi turdosh aforizmlar bilan qiyosiy-chogʻishtirma oʻrganilish orqali bu yoʻnalishdagi ishlar yangi bosqichga chiqqan.

Ingliz tilshunosligida M. Robert, Jacob Cats, Robert Farlie, A.Tylor, Auden and K.Louis, A.John, William Lilly⁶kabi olimlar aforizimlarni paremiologik birlik sifatida tadqiq etgan.

O'zbek tilshunosligida M.Fozilov, T.Mirzayev, B.Sarimsogov,

⁵ Аврорин В.А.Проблемы изучения функциональной стороны языка. – Л.: Наука, 1975. – 58с.; Дмитриева О.А.Культурно – языковые характеристики пословиц и афоризмов на материале французского и русского языков; дисс. ...канд. филол. наук. – Волгоград, 1997. – 189 с.; Землянская Е.В. Структурно-семантические и функциональные особенности стилевой интертекстуальности в англоязычном афоризме: дисс. ...канд. филол. наук. – Санкт-Петербург, 2004. – 209 с.; Ван Л. Композиционно-синтаксическая организация русских афоризмов второй половины хіх века: дисс. ...канд. филол. наук. – Санкт-Петербург, 2005. – 157 с.; Кизларгуль Т.М. Русские антиномичные афоризмы: рече-языковые аспекты конфликтности и парадоксальности: дисс. .. доктор филологических наук. - Краснодар, 2007. - 415 с.; Сазбандян Т.В. Функции афоризмов в структуре и динамике познавательной деятельности человека. дисс. ...канд. филол. наук. - Москва, 2008. - 143 с.; Дядык Н.Г. Гносеологический анализ афоризма как специфической семиотической системы: дисс. ...канд. филол. наук. -Челябинс, 2011. – 189 с.; Коновалова Ю.С. Фразеологизмы, паремии и афоризмы как средство объективации возрастных концептов в англоамериканской языковой картине мира: дисс. ...канд. филол. наук. – Воронеж, 2011. - 321 с.; Еременко А.В. Языковая Объективация Цениостпого Компонента Концепта Marriage в Афоризмах Американских И Британских Авторов (Сравнительно-Сопоставительный Аспект): дисс. ...канд. филол. наук. – Владивосток, 2012. - 221.; Никтовенко Е.Ю. Семантика конфликтсодержащих паремий и афоризмов в лингвокогнитивном и лингвокультурном аспектах (на материале русского и английского языков): дисс. ...канд. филол. наук. Нальчик, 2015. – 185 с.

⁶Robert M. Book of aphorisms. Glasgow, W.R. McPhun, 1834. – 189 p.; Jacob Cats and Robert Farlie Moral Emblems with aphorisms, adages, and proverbs, of all ages and nations. London: longman, green, longman, and roberts, 1860. – 262 p.; Taylor A. Selected Writings on proverbs. Helsinki: Suomalainen Tiedeakatemia, 1975. –130 p.; Auden and Louis K. The viking book of aphorisms. London, The Viking Press, 1981. – 417 p.; John A. A Book of Aphorisms.London, 2017. – 127 p.; William Lilly. Choice aphorisms from the seven segments of cardan" published by Global Grey, 2018. – 336 p.

Z.D.Toshpoʻlatov, P.U.Bakirov, X.Tursunov, M.X.Saidov, Z.T.Tohirov, A.Raimov, N.Raimova, Sh.Nosirov, S.Joʻrayev, N.Toshqulov, Sh.Tojiboyev, R.Egamberdiyev, Z.I.Mirzayunusova, L.V.Polovina, O.P.Uralova, Z.R.Narmuratov⁷ kabi olimlarning ilmiy ishlarida aforizmlarning shakllanish bosqichlari, lingvistik tabiati, yondosh hodisalarga boʻlgan munosabati, tadqiqot usuli kabi paremiologiyanining turli masalalariga bagʻishlangan ilmiy-tadqiqot ishlari olib borilgan.

Tadqiqotning dissertatsiya bajarilayotgan ilmiy-tadqiqot muassasasining ilmiy-tadqiqot ishlari rejalari bilan bogʻliqligi.

Dissertatsiya mavzusi Termiz davlat universitetining Ingliz tili va adabiyoti kafedrasida "Tilning leksik – semantik tizimini chogʻishtirma tipologik oʻrganishning dolzarb muammolari: diaxroniya va sinxroniya" mavzusida olib borilayotgan istiqbolli ilmiy-tadqiqot ishlari rejasining tarkibiy qismi hisoblanadi (ITA-12-09-2019).

Tadqiqotning maqsadi ingliz va oʻzbek tillaridagi "vatan" mazmunli aforizmlarning chogʻishtirish orqali ularning umumiy, farqli jihatlarini ochish, turli tizimli tillarda ularning semantik hamda strukturaviy xususiyatlarini aniqlashdan iborat.

Tadqiqotning vazifalari:

Ingliz va oʻzbek tillarida hikmatli soʻzlarni paremiologik birlik sifatida tadqiq etib, ularning yondosh birliklarga boʻlgan munosabatini ilmiy-nazariy jihatlarini asoslab oʻrganish;

tilshunoslikda, jumladan, ingliz va oʻzbek tillarida aforizmlarning tarixiy-tadrijiy rivojlanish tushunchalarining mazmunini ilmiy adabiyotlar tahlili orqali ochib berish;

chogʻishtirilayotgan tillarning ichki manbalariga tayangan holda *vatan* mazmunli hikmatli soʻzlarning semantik maydonini aniqlash;

ingliz va oʻzbek tillarida *vatan* mazmunli aforizmlarni chogʻishtirish orqali ularning tuzilish jihatdan farqli va oʻxshash tomonlarini ochib berish.

Tadqiqotning obyekti. Ingliz va oʻzbek tillaridagi *vatan* mazmunli hikmatli soʻzlar tanlangan.

Tadqiqotning predmeti. Ingliz va oʻzbek tillaridagi vatan mazmunli

⁷ Хикматли сўзлар, афоризмлар ва маколлар. Тузувчи: М.Фозилов. – Тошкент: Ўзбекистон, 1967. – 191 б.; Ўзбек халқ мақоллари: [2 томлик]. Масъул мухаррирлар: Мирзаев Т., Саримсоков Б. Том 1. – Тошкент, "Фан", 1987. – 368 б.; Ўзбек халқ мақоллари: [2 томлик]. Масъул муҳаррирлар: Мирзаев Т., Саримсоқов Б. Том 2. – Тошкент, "Фан", 1988. – 372 б.; Саидов М.Х., Тохиров З.Т. Комиллик ўгитлари. – Тошкент: Молия нашриёти, 2003. – 96 б.; Тошпўлатов З.Д. Афоризмларнинг жанр хусусиятлари ва бадиияти. Филол. фанлари номзоди дисс. Тошкент, 2006. – 122 с.; Бакиров П. Номинацентрические пословицы в разносистемных языках (на материале русского, узбекского и казахского языков): Дис... докт. филол. наук. – Ташкент, 2007. – 286 с.; Х.Турсунов "Французчаўзбекча афоризмлар луғати. Наманган: 2014. – 45 б.; А.Раимов ва Н.Раимова. "Хикматлар шодаси" Тошкент: "Ўзбекистон", 2013. – 400 б.; Носиров Ш. Афоризмлар. – Тошкент: "Камалак", 2015, 48 б.; Жўраев С. Хакикат манзаралари. 100 мумтоз файласуф.-Тошкент: Янги аср авлодии, 2015. - 400 б.; Тошкулов Н. "Хикмат ва мақолларда одоб меваси" Тошкент, Адабиёт учкуни, 2017. – 48 б.; Илм хикмати (Илм хакидаги хадис, макол ва хикматли сўзлар тўплами) Тузувчилар: Тожибоев Ш., Эгамбердиев Р. – Тошкент: Наврўз, 2018. – 76 б.; Мирзаюнусова З.И., Половина Л.В. Талаба-ёшларда мехнатсеварлик туйгуларини шакллантиришда афоризмлардан фойдаланиш. 2019. – 68 б.; Уралова О.П. Инглиз ва ўзбек тилларида "оила" бош лексемали мақоллар семантикаси ва структураси. Филол. фанлари фалсафа д-ри... дисс. - Самарқанд, 2021. - 144 б.; Нармуратов З.Р. Инглиз ва ўзбек тилларида таълим ва илм концептларига оид паремаларнинг лингвомаданий тадқиқи. Филол.фанлари фалсафа доктори дисс. Термиз, 2022. – 129 б.; Нармуратов З.Р. Таълим, илм хикматлари. Термиз давлат университети, НММ нашриёти, Термиз, 2022, – 89 б.

aforizmlarning semantik-struktur xususiyatlari tadqiqot predmetini tashkil etadi.

Tadqiqotning usullari. Tadqiqot mavzusini yoritishda leksik-semantik, chogʻishtirma, tasniflash, shuningdek statistik, analitik metodlardan foydalanilgan.

Tadqiqotning ilmiy yangiligi quyidagilardan iborat:

Jahon tilshunosligida, jumladan, ingliz va oʻzbek tillaridagi hikmatli soʻzlar paremiologik birlik sifatida tadqiq etilib, *vatan* mazmunli aforizmlarni yondosh hodisalar bilan *etimologik*, *ma'noviy*, *sintaktik* tomondan farqli va oʻxshash jihatlari aniqlangan;

ingliz va oʻzbek tillarida *vatan* mazmunli aforizmlarning chogʻishtirma mazmuni ikki xalq tarixi, mentaliteti, madaniyati, har xil dinlar, geografik joylashuvi bilan bogʻliqligi kabi lisoniy-madaniy nomuvofiqliklarni belgilash asosida ochib berilgan;

ingliz va oʻzbek tillaridagi vatan mazmunli hikmatli soʻzlarni qiyosiy-chogʻishtirma, kvalitativ, va tematik tahlili orqali *country/vatan*, *home/uy*, *neigbourhood/mahalla*, *doorstep/ostona*, *place/makon*, *birth of place/tugʻilgan joy*, *earth*, *ground/yer*, *tuproq* kabi turlarga boʻlinishi isbotlangan;

chogʻishtirilayotgan tillardagi vatan mazmunli aforizmlarning ifoda planidagi strukturaviy-sintaktik xususiyatlari declarative/darak, interrogative/soʻroq personal sentence/shaxsli gap, impersonal sentence/shaxssiz gap, conjunctive sentence/bogʻlangan qoʻshma gap,conjunctionless sentence/ bogʻlovchisiz qoʻshma gap, imperative/buyruq gaplar, unextended sentence/yigʻiq va extended sentence/yoyiq sodda gap, one member sentence/bir tarkibli gap, two-member sentence/ikki tarkibli gap, homogeneous parts of the sentence/ uyushiq boʻlakli gap shaklidagi aforizmlarning sintaktik tuzilishidagi oʻxshash va farqli tomonlari faktik materiallar asosida dalillangan.

Tadqiqotning amaliy natijalari quyidagilardan iborat:

Ingliz va oʻzbek tillarida *vatan* mazmunli aforizmlar semantikasi va lingvomadaniyat bilan bogʻliq boʻlgan tomonlari hamda oʻziga xos xususiyatlarining chogʻishtirma tahlili ilmiy-nazariy ahamiyat kasb etishi, "Tilshunoslik", "Leksikologiya", "Uslubiyat", "Tarjima nazariyasi va amaliyoti", "Qiyosiy tipologiya", "Lingvomadaniyatshunoslik" kabi fanlardan yaratiladigan darslik va oʻquv qoʻllanmalarning mukammallashuviga yordam berishi asoslangan;

ingliz va oʻzbek tillarida *vatan* mazmunli aforizmlar semantikasi va lingvomadaniyatini tahlil qilish uchun ishlab chiqilgan metodikaning qardosh va qardosh boʻlmagan tillarga xos boshqa tipdagi paremalarni tadqiq qilishda foydalanish mumkinligi dalillangan;

vatan mazmunli aforizmlar ingliz va oʻzbek tillaridagi qiyosiy-chogʻishtirma tahlili amalga oshirilgan;

aforizmlarning oʻziga xos xususiyatlari madaniyatlararo muloqot jarayonida foydalanilishi va oʻrganilishida ishonchli manba boʻlib xizmat qilishi asoslangan.

Tadqiqot natijalarining ishonchliligi nazariy ma'lumotlarning ilmiy manbalardan olinganligi, qoʻllanilgan tahlil metodlari, tahlilga tortilgan katta hajmdagi faktik material va nazariy fikr hamda xulosalarning amaliyotga joriy etilganligi bilan izohlanadi.

Tadqiqot natijalarining ilmiy ahamiyati. Tadqiqot natijalarining ilmiy ahamiyati tilshunoslikning yangi yoʻnalishlari, xususan, lingvokulturologiyaning nazariy asoslarini oʻrganishda, milliy matnlarga xos xususiyatlarni tadqiq etishdagi ahamiyatini yoritishda, lingvomadaniy tadqiqot usullaridan foydalanishda, tadqiq manbalarini aniqlashda, vatan mazmunli aforizmlarning lingvokulturologik qiymatini belgilashda koʻrinadi. Dissertatsiyada keltirilgan fikr-mulohazalar *vatan* kontseptli ingliz, oʻzbek paremalarining lingvomadaniy xususiyatlarini yoritishda ilmiy manba sifatida xizmat qiladi.

Tadqiqot natijalarining amaliy ahamiyatidan oliy ta'lim tizimida "Lingvokulturologiya", "Leksikologiya", "Qiyosiy tipologiya" fanlaridan darslik va o'quv qo'llanmalarini yaratishda, ushbu fanlardan nazariy va amaliy mashg'ulotlar olib borishda, magistratura bosqichida "Lingvistik tadqiqot metodlari", "Zamonaviy tilshunoslikning dolzarb muammolari" kabi yo'nalishlarda maxsus kurslarni tashkil etishda foydalanish mumkin.

Tadqiqot natijalarining joriy qilinishi. Ingliz va oʻzbek tillarida vatan mazmunli aforizmlarning semantikasi va struktur tadqiqi tahlili yuzasidan olingan ilmiy natijalar asosida:

Aforizm paremiologik birlik sifatida statusiga yangicha munosabat bildirilgan fikrlar, ingliz va oʻzbek tillaridagi hikmatli soʻzlarning semantikasi, lingvomadaniy tahlili haqidagi mulohazalaridan foydalanilgan (Oʻzbekiston Respublikasi Turizmni rivojlantirish qoʻmitasi 2022-yil 22-sentyabrdagi 01-20/153/1-son ma'lumotnomasi). Natijada ingliz va oʻzbek tillaridagi aforizmlarning semantikasi va lingvomadaniy tahlili asosida zamonaviy qiyosiy paremiologiyaga doir muammolarning yechimini topishning yangi yoʻnalishlarini ochib berishga xizmat qilgan;

ingliz va oʻzbek tilidagi vatan leksemasining farqli va oʻxshash tomonlari aniqlanib, ularning hikmatli soʻzlarda namoyon boʻlish darajasini solishtirib oʻrganish toʻgʻrisidagi mulohazalardan "Oliy ta'lim sohasida potensialni rivojlantirish yoʻnalishidagi PAWER-Hududlararo mobillikni yoʻlga qoʻyish va bu borada dolzarblik, sifat hamda tenglikni ta'minlash" mavzusidagi xalqaro loyihada foydalanilgan (Termiz davlat universitetining 2022-yil 15-sentyabr 06/12-4169-son ma'lumotnomasi). Natijada ingliz va oʻzbek tillarida *vatan* mazmunli aforizmlarning farqli va oʻxshash tomonlari aniqlangan;

qiyosiy adabiyotshunoslik va chogʻishtirma tilshunoslik sohalariga oid bilim va koʻnikmalarni rivojlantirish, shuningdek, ta'lim tizimi jarayonini namunali tashkil etish va mustahkamlashda Samarqand davlat chet tillari instituti tomonidan 2014-2015-yillarda amalga oshirilgan I-204-4-5 "Ingliz tili mutaxassilik predmetlaridan axborot-kommunikatsion texnologiyalari asosida vertual resurslar yaratish va oʻquv jarayoniga joriy etish (Samarqand davlat chet tillari instituning 2022-yil 5-dekabrdagi 3482/30-02-01-son ma'lumotnomasi). Natijada Innovatsion tadqiqot loyihasi asosida oʻqituvchi va til oʻrganuvchilarda kerakli kommunikativ kompetensiyalarni rivojlantirish boʻyicha bilimini oshirish shuningdek, vatan leksemasini aforizmlarda yoritish tadqiqiga lingvomadaniy yondashuvni qoʻllash, hikmatli soʻzlarni ingliz tilidan boshqa tillarga tarjima qilishda turli ekspressiv-stilistik vositalardan foydalanish hamda millatni vatan va vatanparvarlik tuygʻularini oshirishda aforizmlarni yoritish

mexanizmini qoʻllash maqsadida yaratilgan uslubiy qoʻllanmalar ishlab chiqishda, Oliy ta'lim muassasasida oʻtiladigan leksikologiya va tarjimaga doir fanlarning mavzu dioirasini boyitish hamda ularni mukammallashtirishda foydalanilgan;

Yevropa Ittifoqi tomonidan Erasmus + dasturining 2020-2021- yillarga moʻljallangan 561624-YERR-1-2015-UK-EPPKA2-CBHE-SP-ERASMUS + CBHE IMEP: "Oʻzbekistonda oliy ta'lim tizimi jarayonlarini modernizatsiyalash va halqarolashtirish" nomli innovatsion tadqiqotlar loyihasi doirasida vatan leksemasini aforizmlarda yoritish tadqiqiga lingvomadaniy yondashuvni qoʻllash, hikmatli soʻzlarni ingliz tilidan boshqa tillarga tarjima qilishda turli ekspressiv-stilistik vositalardan foydalanish hamda millatning vatanparvarlik tuygʻularini oshirishda aforizmlardan foydalanish mexanizmini qoʻllash, chet tilini oʻrgatishda paremiologik birliklarni chuqur oʻrganish maqsadida mazkur tadqiqot ishidagi tahlil natijalaridan foydalanilgan (Samarqand davlat chet tillari instituning 2022-yil 11-noyabrdagi 3355/30-02-01-son ma'lumotnomasi).

Natijada qiyosiy-chogʻishtirma tahlil etilgan aforizmlar, ingliz va oʻzbek xalqlarining til boyligini, urf-odatini, mentalitetini, dunyoqarashlarini va tarixini oʻrganishda, hamda til oʻrganuvchilarda kerakli kommunikativ kompetensiyalarni rivojlantirishga xizmat qilgan.

Tadqiqot natijalarining aprobatsiyasi. Mazkur tadqiqot natijalari 3 ta xalqaro va 4 ta respublika anjumanlarida ilmiy ma'ruza koʻrinishida muhokama qilingan.

Tadqiqot natijalarining e'lon qilinganligi. Dissertatsiya mavzusi bo'yicha 15 ta ilmiy ish chop etilgan. Ulardan 4 tasi O'zbekiston Respublikasi Oliy Attestatsiya Komissiyasining doktorlik dissertatsiyalari asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlarda, 11 tasi respublika va xorijiy ilmiy jurnallar hamda to'plamlarda e'lon qilingan.

Dissertatsiyaning tuzilishi va hajmi. Dissertatsiya kirish, uch bob, xulosa, foydalanilgan adabiyotlar roʻyxatidan iborat. Dissertatsiyaning umumiy hajmi 128 sahifani tashkil etadi.

DISSERTATSIYANING ASOSIY MAZMUNI

Dissertatsiyaning **Kirish** qismida mavzuning dolzarbligi va zarurati, tadqiqotning respublika fan va texnologiyalari rivojlanishining ustuvor yoʻnalishlariga mosligi, mavzuning oʻrganilganlik darajasi, tadqiqotning dissertatsiya bajarilgan oliy ta'lim muassasasining ilmiy-tadqiqot ishlari bilan bogʻliqligi, tadqiqot maqsadi va vazifalari, tadqiqot obʻekti va predmeti, tadqiqot usullari, tadqiqotning ilmiy yangiligi, tadqiqotning amaliy natijasi, tadqiqot natijalarining ishonchliligi, tadqiqot natijalarining ilmiy va amaliy ahamiyati, tadqiqot natijalarining joriy qilinishi va aprobatsiyasi natijalarining e'lon qilinishi, dissertatsiyaning tuzilishi va hajmi haqidagi ma'lumotlar bayon etilgan.

Tadqiqotning birinchi bobi "**Aforizmlarni o'rganishning nazariy asoslari: tarixi, muammolari**" deb nomlanadi. Ma'lumki, har bir xalqning Vatani, davlati kabi yana bir buyuk, birlamchi boyligi bu uning tilidir. Aynan til odamlar guruhini bir millat sifatida xalqni – xalq, millatni – millat sifatida biriktiradi. Har bir tilda esa xalq donoligi

durdonasi, pand-nasihat manbai boʻlgan va avloddan-avlodga oʻtib kelayotgan *ibratli hikmatlar*, *naqllar* bor. Fanda ularni paremiologik birliklar (paremalar) deb atashadi. Ular tadqiqot ob'ekti sifatida azaldan mutaxassislarni oʻziga jalb etib kelmoqda, chunki ushbu *hikmatli soʻzlar* har birimizni doimo *mehr-oqibatli*, *odob-axloqli*, *mehnatsevar*, *halol*, *adolatli*, *toʻgʻri soʻz*, *ahil*, *vatan va vatanparvarlik* kabi xislatlarga ega boʻlishga undaydi.

Paremiologik birliklarni ilmiy oʻrganish natijasida insonlar va jamiyat hayotiga taalluqli koʻplab muhim savollarga javob topish mumkin. Paremiologik birliklar jahonning barcha tillarida mavjud, xususan, hind-evropa, turkiy, ugor-fin, tungus-manchjur, xitoy-tibet, arab, fors va boshqa tillar paremiyalarga boyligi va oʻziga xosligi bilan tavsiflanadi⁸.

Olimlarning fikricha, paremiologiya ham adabiyotshunoslar, ham tilshunoslar shugʻullanadigan tarmoq, ya'ni u filologlarning tadqiqot maydoni. "Paremiologiya" — filologiyaning (paremiyalarni, paremalarni) oʻrganadigan va ularni tasnifini aniqlaydigan sohasi. Shuningdek, paremiologik materiallarni yigʻish, saqlash va ishlov berish maqsadini koʻzlagan alohida "paremiografika" fani ham mavjud"9.

Mahalliy tilshunos olim N.Uluqov "Tilshunoslik nazariyasi" nomli oʻquv qoʻllanmasida ta'kidlashicha: "paremiologiya tilshunoslikning boʻlimlaridan biri boʻlib, tildagi barqaror birikmalar *maqol, matal* va *aforizmlarni* oʻrganadi"¹⁰.

Turkologiyada paremiologik birliklarni toʻplash, tadqiq etish Mahmud Qoshgʻariy ("Devoni lugʻotit turk") va Gulxaniy ("Zarbulmasal") zamonlaridan to hozirgi kunlargacha davom etib kelmoqda¹¹.

Oʻzbekistonlik olim B.Sarimsoqov aforizmlarni, maqol matal, topishmoq, qanotli soʻzlar va iboralar kabi yangi — toʻrtinchi adabiy turga mansub, deb izohlaydi. Bu adabiy tur esa **parema** deb nomlanadi¹².

Bugungi kunda lingvistika sohasida paremiologik birliklarga doir bir qancha ilmiy tadqiqotlar: dissertatsiyalar, lugʻatlar, toʻplamlar yaratilgan. Jumladan: V.A.Avrorin, O.ADmitriyeva, A.Taylor, Jacob Cats, Robert Farlie, M.Fozilov, T.Mirzayev, B.Sarimsoqov, Z.D.Toshpoʻlatov, P.U.Bakirov, A.Raimov, N.Raimova, Sh.Nosirov, N.Toshqulov, Sh.Tojiboyev, Z.R.Narmuratov¹³kabi olimlarning ilmiy

⁸Уралова О.П. Инглиз ва ўзбек тилларида "оила" бош лексемали маколлар семантикаси ва структураси. Филол. фанлари фалсафа д-ри... дисс. — Самарканд, 2021. — Б.15.

⁹Ўзбек халқ мақоллари: [2томлик]/[Масъул муҳаррирлар: МирзаевТ., Саримсоқов Б.] 1-том. – Тошкент: "Фан", 1987. – Б.68.

 $^{^{10}}$ Улуқов Н.Тилшунослик назарияси. Ўқув қ
ўлланма. – Тошкент: "Баркамол файз медия", 2016. – Б.12

¹¹Ўзбек миллий энциклопедияси. 6-жилд. Тахрир ҳайъати А.Абдувоҳитов, А.Азизҳўжаев, И.Аминов, Т.Даминов ва б. – Тошкент: Ўзбекистон миллий энциклопедияси, 2003. – Б. 686.

¹²Саримсоқов Б. Адабий турлар ҳақида мулоҳазалар //Ўзбек тили ва адабиёти –Тошкент, 1993. № 5. – Б.3 –13.

¹³Аврорин В.А.Проблемы изучения функциональной стороны языка. – Л.: Наука, 1975. – С.58.; Дмитриева О.А.Культурно – языковые характеристики пословиц и афоризмов на материале французского и русского языков; дисс. ...канд.филол.наук.— Волгоград, 1997. – С.59.; Taylor A. Selected Writings on proverbs. Helsinki: Suomalainen Tiedeakatemia, 1975. – P.130.; Jacob Cats and Robert Farlie Moral Emblems with aphorisms, adages, and proverbs, of all ages and nations. London: longman, green, longman, and roberts, 1860. – 262 р.; Хикматли сўзлар, афоризмлар ва мақоллар. Тузувчи: М.Фозилов. – Тошкент: Ўзбекистон, 1967. – 191 б.; Ўзбек халқ мақоллари: [2 томлик]. Масъул мухаррирлар: Мирзаев Т., Саримсоков Б. Том 1. – Тошкент, "Фан", 1987. – 368 б.; Ўзбек халқ мақоллари: [2 томлик]. Масъул мухаррирлар: Мирзаев Т., Саримсоков Б. Том 2. – Тошкент, "Фан", 1988. – 372 б.; Тошпўлатов З.Д. Афоризмларнинг жанр хусусиятлари ва бадиияти. Филол. фан. номзоди дисс. Тошкент, 2006. – Б.3.; Бакиров П. Номинацентрические пословицы в разносистемных языках (на материале русского, узбекского и казахского языков): Дисс... докт. филол. наук. – Ташкент, 2007. – 286 с.; Раимов А., Раимова Н. Хикматлар

ishlarida aforizmlarning shakllanish bosqichlari, lingvistik tabiati, yondosh hodisalarga boʻlgan munosabati, tadqiqot usuli kabi paremiologiyanining turli masalalariga bagʻishlangan ilmiy-tadqiqotlar bilan qiyosiy-chogʻishtirma aspektda oʻrganish orqali yoʻnalishga yangi bosqich boshlab berilgan.

Yuqorida keltirilgan ishlardan koʻrinib turibdiki, paremiologik birlik muammolari tilshunoslar tomonidan imkon qadar tadqiq qilingan. Ammo ushbu birliklarni **vatan** leksemasi bilan bogʻlab oʻrganish borasidagi ishlar kam. Shu bois, biz tadqiqotimizda *vatan* mazmunli aforizmlarning tahliliga e'tiborimizni qaratdik. Bizning fikrimizcha, parema deb umumiy nom ostida qoʻllanuvchi *maqol, matal, aforizmlar* tushunchalarini chegaralash, ularni qiyoslab, chogʻishtirib, semantik va struktur jihatlarini aniqlash lozim. Ishimizda ayni masalalar va *maqol, matal, aforizm* tushunchalarini chegaralash, qiyosiy, chogʻishtirish, semantikasi va strukturasi tomonlariga alohida e'tibor qaratildi.

Dissertatsiyaning ikkinchi bobi "Ingliz va oʻzbek tillarida "country/vatan" mazmunli aforizmlarning semantik tasnifi" deb ataladi. Ushbu bobda ingliz va oʻzbek tillarining izohli lugʻatlarida vatan leksemasi haqida keltirilgan izohlari oʻrganib chiqildi. Shuningdek, chogʻishtirma aspektda ularning semantik koʻlamini tahlil qilish orqali ularning xalq madaniy taraqqiyot darajasining voqelanishi, etnomadaniy etika tamoyillari, ogʻzaki manbalardagi madaniyatni ifodalovchi belgilarni ajratish, ijtimoiy munosabatlar, xalqlar orasidagi muloqot koʻrinishlari hamda muomalaning ahloqiy-madaniy me'yorlarini atroflicha tahlil qilish tilshunoslikning muhim muammolaridan boʻlib qolmoqda.

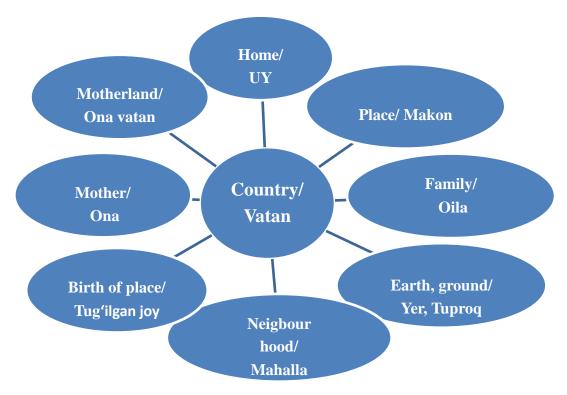
M.A.Krongauz tematik guruhlardagi soʻzlar ma'nosining takrorlanishini ta'kidlab, yozadi: "Umumlashtirib, aytish mumkinki, umuman bir semantik maydonga taalluqli tematik leksika kogeziya (matn elementlarining aloqasi kogeziya (**cohesion**) deyiladi, bunda matnning bir elementlarining izohlanishi boshqalariga bogʻliq boʻladi) vositasida tanlanadi va shu maydonning integral belgilari matnidagi takrorlanishga mos keladi"¹⁴.

Shunga koʻra, tadqiqotimizning bu qismida ingliz va oʻzbek tillaridagi **country/vatan** mazmunli **aforizmlar** semantik jihatdan chogʻishtirma tahlilga tortildi. Toʻplangan faktik paremiologik material ingliz va oʻzbek aforizmlarini quyidagi tematik guruhlarga boʻlishga asos boʻldi.

1-rasmga qarang:

шодаси. – Тошкент: "Ўзбекистон", 2013. – 400 б.; Носиров Ш. Афоризмлар. – Тошкент: "Камалак", 2015, 48 б.; Тошкулов Н. Хикмат ва маколларда одоб меваси. – Тошкент, Адабиёт учкуни, 2017. – 48 б.; Илм хикмати (Илм хакидаги хадис, макол ва хикматли сўзлар тўплами) Тузувчилар: Тожибоев Ш., Эгамбердиев Р. – Тошкент: Наврўз, 2018. – 76 б.; Нармуратов З.Р. Таълим, илм хикматлари. ТерДУ нашриёт матбаа маркази, Термиз - 2022, – 89 б.

 $^{^{14}}$ Кронгауз М.А. Семантика: Учебник для вузов. – М.: Рос. гос. гуманит. ун-т, 2001, – С.261.

1-rasm. Ingliz va oʻzbek tillaridagi country /vatan mazmunli aforizmlarning semantik koʻlami

Ingliz va oʻzbek tili paremiologiyasida **Country/vatan** mazmuni bilan bogʻliq aforizmlar talaygina. Misollarga murojaat qiladigan boʻlsak, Amerikalik huquqshunos, davlat arbobi Andrew Jacksonning quyidagi hikmatli soʻzlari: *Every good citizen makes his country's honor his own, and cherishes it not only as precious but as sacred.* He is willing to risk his life in its defense and is conscious that he gains protection while he gives it¹⁵. (Har bir yaxshi fuqaro oʻz yurti sha'nini oʻz qadriga yetadi, uni nafaqat aziz, balki muqaddas deb biladi. U oʻz hayotini himoya qilishda oʻz hayotini xavf ostiga qoʻyishga tayyor va u himoya qilishda himoyaga ega ekanligini biladi).

Ushbu hikmatli soʻzda **vatan** muqaddas sanalib hayotini havf ostiga qoʻyib boʻlsa ham uni himoya qilishi kerakligi ta'kidlanib, har bir fuqaroni **vataniga sodiq va vatanparvar** boʻlishiga davat qilingan.

Buyuk oʻzbek shoiri, mutafakkiri va davlat arbobi Alisher Navoiyning *Inson tirik ekan oʻz vatani uchun kurashmogʻi lozim*¹⁶hikmatli durdonasida inson uchun vatanni muqaddas ekanligi, uni koʻz qorachigʻiday asrashi, tomiridagi soʻngi qoni qolguncha uni himoya qilishi kerakligi ta'kidlangan.

Amerikalik siyosatchi, faylasuf Tomas Peyn (Thomas Paine) ning ushbu *The World is my country, all mankind are my brethren, and to do good is my religion*¹⁷. (Dunyo mening yurtim, butun insoniyat mening birodarlarim, yaxshilik qilish mening dinimdir) aforizmida butun dunyo insoniyatni uyi va unda istiqomat qiluvchi barcha bir-biriga ogʻa-ini ekanligi izohlanib, mehr-oqibatli boʻlish hamda bir-biriga koʻmaklashish lozimligi tushuntirilgan.

¹⁵https://www.brainyquote.com

¹⁶Фозилов М. Хикматли сўзлар, афоризмлар ва маколлар. – Тошкент: "Ўзбекистон" нашриёти, 1967. – Б. 69.

¹⁷https://www.forbes.com/quotes/9313

Buyuk shoir Abulqosim Firdavsiyning *Yerimiz, suvimiz, farzandimiz deb, Xotin, bola-chaqa, dilbandimiz deb, Birma-bir jonimiz etamiz fido, Vatanni dushmanga bermaymiz aslo*!¹⁸ hikmatida vatan tuygʻusi barcha narsadan ustun qoʻyilganini kuzatish mumkin. Vatan himoyasi uchun jonini ham ayamasligi ta'kidlanib, vatan ozodligi ilgari surilib, insonni vatanparvarlikka davat etilgan.

Faylasuf Xoja Samandar Termiziyning ushbu Vatanni tark etmok xazil ish emas, Bu ish uchun har kim tob beravermas! Judolik daraxtdir bargi yoʻq yolgʻiz, Bargi boʻlsa hamki, ammo mevasiz. Bugun ayrilikdan yuragim giryon, Aziz yerni qoʻldan chiqarib hayron. Na koʻzda uyqu bor, na dilda rohat, Azob oʻti barin aylamish gorat!¹⁹ hikmatli soʻzlarida vatanni tark etishni yomon oqibatlari vatanni tark etgan kimsani qay ahvolga tushib qolishi izohlanib insonlarni vatanni tark etmaslikka undalgan.

Country/yurt, Saltanat, Motherland/ona vatan haqidagi aforizmlar mazmuni milliy oʻziga xosligi bilan ajralib turadi. Masalan, Amerikalik kino va televideniye aktyori, Billi Kempbell (Billy Campbell)ning ushbu *The South Downs of England reminded me a bit of my Old Virginia country*. (Angliyaning janubiy togʻlari menga eski Virjiniya vatanimni eslatdi). Yuqorida keltirilgan hikmatli soʻzda *vatan* sogʻinchi haqida soʻz borib musofirlikda boʻlganda vatanni qoʻmsash, tugʻilib oʻsgan joyini unutolmaslik kabi jihatlar e'tirof etilgan.

Oʻzbekiston xalq yozuvchisi Abdulla Qahhorning ushbu *Yurtni obod qilaman degan kishi oʻzi obod boʻladi*²⁰aforizmida yurti uchun hizmat qilish, ishlash, mehnat qilish,uni obod qilishga undalgan.

Amerikaning 43-prezidenti Jorj Bush (George Bush) ning *There is no bigger task than protecting the country of our country*²¹.(Vatanimizni himoya qilishdan kattaroq vazifa yoʻq) aforizmida vatanni himoya qilish eng katta sharaf ekanligi inson uchun insonlarni vataniga sodiq boʻlish hamda vatanparvar boʻlishga chorlayapti.

Buyuk faylasuf, shoir Ahmad ibn Umar ibn Muhammad Xivaqiy al-Xorazmiy, Abduljannob, Shayx Valiytarosh, Shayx Najmiddin Kubaroning *Ona Vatan yoʻlida, Vatanni himoya qilayotib shahodat jomini noʻsh aylash — Alloh visoliga yetishmoq bilan barobardir*²²aforizmida vatan soʻzi *ona* leksemasi bilan bogʻliq holda ishlatilib vatanni himoya qilish unga sadoqat bilan xizmat qilishdek sharafli ish yoʻq deb, insonlarni vatanparvar boʻlishga davat etilgan.

Amerikaning 44-Prezidenti Barak Huseyn Obama (Barack Hussein Obama) ning We need to keep making our streets safer and our criminal justice system fairer - our country more secure, our world more peaceful and sustainable for the next generation²³. (Biz koʻchalarimiz xavfsizroq va jinoiy sud tizimi adolatli boʻlishimiz kerak - vatanimiz xavfsizroq, dunyomiz keyingi avlod uchun yanada tinch va barqaror boʻlishi kerak) aforizmida mahallasini, shahrini, vatanini jinoyatchilardan asrashini va vatanini xavfsizligini saqlash har bir fuqaroni burchi ekanligi hamda tinchlikni yosh

¹⁸O'sha asar. – B.70.

¹⁹https://hikmatlar.uz/

²⁰Раимов А., Раимова Н. Хикматлар шодаси (қайта нашр) — Тошкент: "Ўзбекистон", 2015. — Б.9.

²¹https://www.searchquotes.com

²²O'sha asar. – B.151.

²³https://www.brainyquote.com

avlodga yetkazib berishni ta'minlash kabi insonlarni vatanparvarlikka da'vat qiluvchi omillar jamlangan.

Yirik davlat arbobi, kuchli, markazlashgan davlat asoschisi Amir Temur ibn Amir Tarag'oy ibn Amir Barqulning Agarda vazir zolim bo'lsa, ko'p vaqt o'tmay saltanat uyi qulaydi;Podshoh ishlarini tamoman boshqaga topshirib, erkni unga berib aoʻvmasinkim, dunyo xiyonatchi xotin singari, uning xushtori koʻpdir. Agar shunday kilar ekan, oʻzganing nafsi tez orada podshoh boʻlishni tilab, saltanat taxtini oʻzi egallashga kirishadi²⁴.

Buyuk sarkarda tomonidan yuqorida keltirilgan hikmatli soʻzlarda saltanatni asrab avaylash sirlari zolim vazir qoralanib podshohlarni sergak bo'lishga shohning atrofidagi hiyonatchi saroy ayonlari qoralangan hamda nafs va ochkoʻzlik kabi illatlar qoralangan.

Place/makon, Birth of place/tug'ilgan joy bilan bog'liq aforizmlar salmog'i jihatdan boshqa guruhdagi hikmatli soʻzlardan yuqori ekanligi tadqiqot davomida aniqlandi.

O'zbek mumtoz shoiri, adibi, masalnavis, o'zbek adabiyotida satirik maktab varatuvchilaridan biri Muhammad Sharif Gulxanivning O'z makonini tilar nogoh qafasdan qochsa qush²⁵aforizmida oʻz tugʻilib oʻsgan joy, kindik qoni toʻkilgan joyni hech bir joy o'rnini bosa olmasligi va o'z makoniga (vataniga)teng kelmasligi tushuntirilgan.

Ingliz xalqining mashhur "The Oxford Dictionary of Quotation" kitobida keltirilgan ushbu In the place where the tree falleth, there it shall be²⁶.(Daraxt gulagan joyida bo'ladi) hikmatlar shodasida insonni kindik qoni to'kilgan joyi uning uchun muqaddas boʻlishi va vatanning har bir qarich yeri inson uchun azizligi izohlangan.

Oʻzbek mumtoz adabiyotining yirik vakili, buyuk shoir, tarixchi, geograf, davlat arbobi, iste'dodli sarkarda Zahiriddin Muhammad Boburning Tole vo'qi jonimga baloligʻ boʻldi, Har ishniki ayladim xatoligʻ boʻldi, Oʻz yerni qoʻyib, Hind sori yuzlandim, Yo rab, netayin ne yuz qaroligʻ boʻldi²⁷hikmatli soʻzida oʻz yerini tashlab ketishni oqibatlari yomon bo'lishi izohlanayapti.

"The Tragic Sense of Life" nomli asarda Anthony Kerrigan tomonidan keltirilgan ushbu The holiest attribute of a temple is that it is a place where men weep *in common*²⁸aforizmda inson uchun oʻz **veri** aziz va muqaddas ekanligi tushuntirilgan.

Earth, ground/yer, tuproq leksemali aforizmlarga quyidagi misollarni keltirish mumkin. Misol uchun, Buyuk shoir, tarixchi, davlat arbobi, Zahiriddin Muhammad ibn Umarshayx Mirzoning Shoʻr tuproq yerda sunbul bitmaydi, unday yerda umid urugʻini nobud qilma. Shunga oʻxshash, yomonlarga yaxshilik qilish va yaxshilarga yomonlik qilish ham oʻrnida boʻlmaydi²⁹ hikmatli soʻzida shoʻr tuproq yerda sunbul oʻsmaydi birikmasi tinch bo'lmagan yurtda o'sha yurtning xalqi tinch-totuv yasholmasligi tushuntirilgan bo'lib insonlarni ahil bo'lib yashashga undalyapti.

²⁴O'sha asar. – B.151.

²⁵Fozilov M. Hikmatli soʻzlar, aforizmlar va maqollar. – Toshkent: "Oʻzbekiston" nashriyoti, 1967. – B.72.

²⁶Elizabeth Knowles. The Oxford Dictionary of Quotations. Oxford University Press. 2009. – P.244.

²⁷Lapasov J. Mumtoz adabiy asarlar oʻquv lugʻati: Oʻrta maktablar uchun. – Toshkent: Oʻqituvchi, 1994. – B.72..

²⁸ Jhon Cross. The Oxford Book of Aphorisms.Oxford University Press, Walton Street,1987. – P.14.

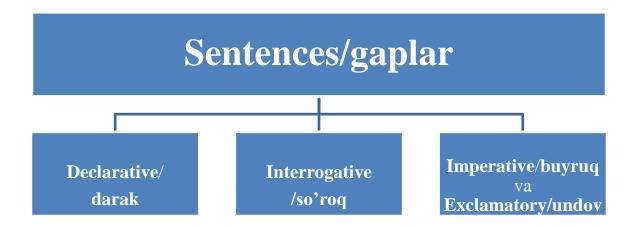
 $^{^{29}}$ Раимов А.ва Раимова Н. "Хикматлар шодаси" Тошкент: "Ўзбекистон", 2013.-5.64

Alixon Mullaoxun o'g'li Oraziy, Abdulla Avloniy, Yusuf Xos Hojib, Abdibek Sheroziy Faxrulbanot Sulaymoniy, Muhammad Siddiq Rushdiy, Muhammad Jabalrudiy, Uvaysiy, Tolib Tolibiy, Abulbarakot Qodiriy, Durbek, Xayoliddin al-Hasaniy, Yusuf Xos Hojib, Hayoliddin al-Hasaniy kabi qomusiy olimlarimiznining hikmatli soʻzlarida ona yerimizni muqaddas ekanligi unga har doim sodiq qolish kabi tushunchalar izohlangan. Har yerda rasm mehru vafo koʻproq oʻlgʻusi, Jamiyatda huzuru safo koʻproq oʻlgʻusi; Olim kishilar har yerda aziz va hurmatlidurlar; Bilimni buyuk, oʻquvni ulugʻ bil, Bu ikkisi tanlangan bandasini ulugʻlaydi.Zakovat qayerda boʻlsa, ulugʻlik boʻladi, Bilim kimda boʻlsa buyuklik oladi; Yaxshi tahsil koʻrgan va ilm nuri bilan hulqini yaxshilagan ayol har yerda izzat topadi;Ilm martabasi martabalarning zoʻridir, degan gap shubhasiz toʻgʻri. Qaysi yerda ilmu ma'rifat kuchli boʻlsa, oʻsha yer baxt maskani hisoblanadi. Qaysi yerda nodonlik mavjud boʻlsa, u yer quruq yoki toshloq joy kabidir; Sayri jahon qiling, suvga oʻxshab. U doim oqishdadur — toza va xushdur va agar bir yerda koʻp toʻxtab qolsa, badboʻy boʻlur.

Tadqiqot ishining uchinchi bobi "Ingliz va oʻzbek tillarida "country/vatan" mazmunli aforizmlar strukturasining chogʻishtirma tahlili" deb nomlanadi. Ushbu bob ikki til paremiologik birliklarining sintaktik-struktur xususiyatlariga bagʻishlangan. U 3 ta paragrafni o'z ichiga oladi. Ingliz va o'zbek tillaridagi aforizmlari strukturasi jihatdan oʻxshash va farqli tomonlari quyidagilardan iborat.

Ingliz va oʻzbek tillarida Sentences/gaplar ifoda maqsadiga koʻra quyidagi turlarga boʻlinadi³⁰.

Qarang 3.1- rasm

3.1- rasm. Sentences/gaplarning ifoda magsadiga koʻra turlari

Tahlilga tortilgan aforizmlarning asosiy qismi declarative/darak gaplar shaklidadir. Declarative/darak gap shaklidagi country/vatan leksemalari ishtirok etgan aforizmlarga quyidagi misollarni keltirib oʻtish mumkin:

 $^{^{30}}$ Гаппоров М., Қосимова Р. Инглиз тили грамматикаси. Академик лицейлар ва касб-хунар коллежлари учун ўкув қўлланма / М. Ғаппоров, Р. Қосимова. – Тошкент: Турон-Иқбол, 2010 – Б. 255.

Ingliz tilida: *The object of war is not to die for your country but to make the other bastard die for his* (Urushning maqsadi oʻz vataningiz uchun oʻlish emas, balki boshqa badbaxtni oʻzi uchun oʻldirishdir). — George S. Patton.

Oʻzbek tilida: Har bir kishining tugʻilib oʻsgan shahar va mamlakati shu kishining Vatani deyilur. Har kim tugʻilgan, oʻsgan yerini jonidan ortiq suyar. Hatto bu Vatan his-tuygʻusi hayvonlarda ham bor. Agar bir hayvon oʻz Vatanidan - uyuridan ayrilsa, oʻz yeridagi kabi rohat-farogʻatda yashamas, maishati talx boʻlib, har vaqt dilining bir goʻshasida oʻz Vatanining muhabbati turar³¹. (Abdulla Avloniy).

Ingliz tilida: This country, with its institutions, belongs to the people who inhabit it. Whenever they shall grow weary of the existing government, they can exercise their constitutional right of amending it, or exercise their revolutionary right to overthrow it³² (Bu mamlakat oʻzining institutlari bilan unda yashovchi odamlarga tegishli. Qachonki ular mavjud hukumatdan charchagan boʻlsalar, ular oʻzlarining konstitutsiyaviy huquqini oʻzgartirish yoki uni agʻdarish uchun inqilobiy huquqidan foydalanishlari mumkin). – Abraham Lincoln.

Oʻzbek tilida: Vatan - sajdagoh kabi muqaddasdir. – Islom Karimov.

Interrogative/soʻroq mazmunidagi aforizmlar ingliz tilida ham oʻzbek tilida ham salmogʻ jihatdan darak gap shaklidagi aforizmlardan kam.

Ingliz tilida: *Are you proud of the country you have grown up in or would you rather prefer to have been born in another country*? (Siz voyaga yetgan mamlakatingiz bilan faxrlanasizmi yoki boshqa davlatda tugʻilganingizni afzal koʻrasizmi)? — Theodore Roosevelt.

Oʻzbek tilida: *Yerimiz, suvimiz, farzandimiz deb, Xotin, bola-chaqa, dilbandimiz deb, Birma-bir jonimiz etamiz fido, Vatanni dushmanga bermaymiz aslo*?

Inglizcha: Would you bet your paycheck on a weather forecast for tomorrow? If not, then why should this country bet billions on global warming predictions that have even less foundation? (Ertangi ob-havo prognoziga maoshingizni tikasizmi? Agar yoʻq boʻlsa, unda nega bu mamlakat global isish haqidagi bashoratlarga milliardlab pul tikishi kerak, bu esa bundan ham kamroq asosga ega). – Thomas Sowell.

Oʻzbek tilida: Kishi uchun oʻz vatanini tashlab ketishdan ham kuchlirok azob bormikan?

Inglizcha: In a storm, I think, 'What if the gospel be not true? Then thou art, of all men, most foolish. For what has thou given up thy goods, thy ease, thy friends, thy reputation, thy country, thy life? (Bo'ron paytida men shunday deb o'ylayman: «Agar xushxabar haqiqat bo'lmasa-chi? Shunday ekan, sen hamma odamlar ichida eng ahmoqsan. Nima uchun molingdan, yengilligingdan, do'stlaringdan, obro'ingdan, yurtingdan, joningdan voz kechding). – John Wesley.

Imperative/buyruq gap shaklidagi country/vatan mazmunli aforizmlar oʻzbek tilida salmogʻ jihatdan yuqori ekanligi tadqiqot davomida aniqlandi."Buyruq gaplar umumiy buyruq arxisemasi bilan bir butunlikni hosil qilsa ham, lekin buyruq arxisemasi bir qator semalar orqali namoyon boʻladi".

O'rganilayotgan aforizmlar advice/maslahat, please/iltimos, offer/taklif,

³¹http://qashqadaryogz.uz/read/vatan-nima-vatanparvar-kim

³²The Collected Works of Abraham Lincoln. The Abraham Lincoln Association. 2006. – 3356 p.

encourage/undash, worry/tashvish, excitement/hayajon, begging/yalinish, dream/orzu, surprise/hayratlanish, care/g'amxo'rlik, promotion/tashviq, suspicion/gumon, anger/g'azab, threat/do'q kabi mazmunni ifodalaydi.

Ingliz tilida: Our country may be likened to a new house. We lack many things, but we possess the most precious of all - liberty! (Mamlakatimizni yangi uyga oʻxshatish mumkin. Bizga koʻp narsa yetishmaydi, lekin bizda eng qimmatli narsa - erkinlik bor)!

Oʻzbek tilida: Yerimiz, suvimiz, farzandimiz deb, Xotin, bola-chaqa, dilbandimiz deb, Birma-bir jonimiz etamiz fido, Vatanni dushmanga bermaymiz aslo³³!; Sharaf-la, viqor-la yashagin har choq!; Oʻlguncha Vatanga sodiq boʻl; Bori elga yaxshiligʻ kilgʻilki, mundin yaxshi yoʻq – Kim, degaylar daxr aro koldi falondin yaxshiligʻ!; Utar kunlar, utar zamon, Ey Vatanim, boʻlma xijron! Men ketsam-da, sen boʻl omon! Omon – Vatan, Vatan – omon; Vatanni tark etmoq xazil ish emas, Bu ish uchun har kim tob beravermas! Judolik daraxtdir bargi yoʻq, yolgʻiz, Bargi boʻlsa hamki, ammo mevasiz. Bugun ayriliqdan yuragim giryon, Aziz yerni qoʻldan chiqarib hayron. Na koʻzda uyqu bor, na dilda rohat, Azob oʻti barin aylamish gʻorat!.

The simple sentence/Sodda gap ma'lum fikr, maqsadni ifodalovchi, grammatik va intonatsion tomondan shakllangan sintaktik birlikdir. Sodda gap tuzilishiga koʻra yigʻiq yoki yoyiq boʻlishi mumkin. Bosh boʻlaklardan tarkib topgan gaplar — yigʻiq gap, agar bosh boʻlaklardan tashqari ikkinchi darajali boʻlaklar ham ishtirok etsa, yoyiq gap sanaladi³⁴.

Ushbu tadqiqotda faqat bosh boʻlaklardan iborat yigʻiq sodda gap shaklidagi aforizmlar uchramadi. Bosh boʻlaklardan tashqari gap tarkibida ikkinchi darajali boʻlaklar ishtirok etadigan aforizmlar sodda yoyiq gap shakliga egadir. Ingliz va oʻzbek tillaridagi misollarga murojaat qilamiz.

Ingliz tilida: *Home is where the heart is*³⁵(Inson qayerda bo'lsa uyi o'sha yerdir) – Ernest Miller Hemingway.

Oʻzbek tilida: Elni Vatan manfaati birlashtiradi – Islom Karimov.

Barcha tillardagi kabi, ingliz va oʻzbek tillarida sodda gaplar oʻzining grammatik asoslar miqdoriga koʻra ikkiga boʻlinadi: **one-member sentence/bir tarkibli gaplar**, **two-member sentence/ikki tarkibli gaplar**.

Agar gapning grammatik asosi bir bosh boʻlakdan iborat boʻlsa, bu sintaktik qurilma — **one-member sentence/bir tarkibli gap**. Qator **one-member sentence/**bir tarkibli gaplar tahlilga tortilgan aforizmlar orasida uchraydi.

Ingliz tilida: *Loyalty to country always* (Vatanga doimo sadoqatli boʻling). – Mark Twain; *The undiscovered country from whose bourn no traveler returns*(Tugʻilganidan hech bir sayohatchi qaytmaydigan ochilmagan mamlakat). – William Shakespeare.

Oʻzbek tilida: Vatanni dushmanga bermaymiz also; Qudratli elning farzandlari sogʻlom boʻlur; Inson tirik ekan oʻz vatani uchun kurashmogʻi lozim.

_

³³Фозилов М. Хикматли сўзлар, афоризмлар ва маколлар. – Тошкент: "Ўзбекистон" нашриёти, 1967. – Б.70.

 $^{^{34}}$ Ўзбек тили грамматикаси. II том. Синтаксис. Масъул муҳаррирлар: Ғ.А.Абдураҳмонов ва бошқ. – Тошкент: Фан, 1976. – Б.98

³⁵Ernest Miller Hemingway. The old man and the sea. United States: Progress publisher, 1952. – 127p.

Ingliz va oʻzbek tillarida gaplar oʻzining strukturasida gap boʻlaklarining toʻliq boʻlishi yoki biror (bir necha) boʻlaklarning sintaktik qurilmada ishtirok etmaganligi, "tushib qolganligi"ga qarab **complete sentence/toʻliq gap va incomplete sentence/toʻliqsiz** gaplarga boʻlinadi.

Toʻplangan hikmatli soʻzlarning asosiy qismini **complete sentence/toʻliq gap** shaklidagi aforizmlar tashkil etadi.

Ingliz tilida: Choose the right path for your country (Mamlakatingiz uchun toʻgʻri yoʻlni tanlang). - Tim McGraw

O'zbek tilida: Yurtdan chiqish tiriklay go'rga kirish degan so'z³⁶.

Ingliz tilida: *In the country, especially, there are such a lot of entertaining things* (Mamlakatda, ayniqsa, bunday qiziqarli narsalar juda koʻp). – Jean Webster

Oʻzbek tilida: Podsholik istasang bul el gadosi, Oʻzingni unitu boʻl el oshnosi. El toj kabi boshga koʻtarsun desang, El qoʻlin tutginu boʻl xokiposi.

Tahlilga tortilgan aforizmlar orasida mustaqil qoʻllanuvchi **incomplete sentence/toʻliqsiz gap** shaklidagi paremiyalar mavjud.

Ingliz tilida: *God made the country, and man made* (Xudo mamlakatni yaratdi, odam esa yaratdi). — William Cowper; *Citizens are not born, but made* (Fuqarolar tugʻilmaydi, balki yaratilgan). Qayd etilgan sintaktik konstruksiyalarda **object/toʻldiruvchi va subject /ega** tushirib qoldirilgan.

Homogeneous parts of the sentence/ uyushiq boʻlakli gap shaklidagi aforizmlar sintaktik jihatdan teng gap boʻlaklari birdan ortiq holda uyushib keladi. Bunda:

- 1. **Subjects/Egalar uyushib keladi**: Ingliz tilida: *The country is lyric, the town dramatic. When mingled, they make the most perfect musical drama*.(Mamlakat lirik, shahar dramatik. Birlashganda, ular yeng mukammal musiqiy dramani yaratadilar). Henry Wadsworth Longfellow. Oʻzbek tilida: *Tuprok bari oqil elining boshlaridir, Zarralari dur tishu koʻz-qoshlaridir. Sarv, lola, sumbul dema yerdan ungan, Qomatlari, gulchehralari, sochlaridir.*
- 2.**Predicate/Kesimlar uyushib keladi**: ingliz tilida: *Keep calm and stay country* (Tinchlaning va mamlakatda qoling); oʻzbek tilida: *Vatan nadir, tuqqan yerim, turgʻon yerim, Osib unib, oynab kulib yurgon yerim*.
- 3. Objects/Toʻldiruvchilar uyushib keladi: ingliz tilida: *In the end, for congenial sympathy, for poetry, for work, for original feeling and expression, for perfect companionship with one's friends give me the country*. (Oxir-oqibat, samimiy hamdardlik uchun, she'riyat uchun, ish uchun, oʻziga xos his-tuygʻu va ifoda uchun, doʻstlar bilan mukammal doʻstlik uchun menga mamlakatni bering). D. H. Lawrence. Oʻzbek tilida: *Yerimiz, suvimiz, farzandimiz deb, Xotin, bola-chaqa, dilbandimiz deb, Birma-bir jonimiz etamiz fido, Vatanni dushmanga bermaymiz aslo*?

³⁶https://forum.ziyouz.com

- 4. **Determine**r/**Aniqlovchilar uyushib keladi**: ingliz tilida: *The country is laid out in a haphazard, sloppy fashion, offensive to the tidy, organized mind*. (Mamlakat tartibsiz, beparvo, tartibli, uyushgan aqlni haqorat qiladigan tarzda joylashtirilgan.) Alan Brien. Oʻzbek tilida: *Oʻz yurtingda xalq ichida hizmatda boʻl, Hushyor boʻl, oʻsal boʻlma, sezgir boʻl*.
- 5. Modifier/Hollar uyushib keladi: ingliz tilida: There is virtue in country houses, in gardens and orchards, in fields, streams, and groves, in rustic recreations and plain manners (Qishloq uylarida, bogʻlar va bogʻlarda, dalalarda, soylarda va bogʻlarda, qishloq xoʻjaligida va oddiy odob-axloqda fazilat bor). Amos Bronson Alcott. Oʻzbek tilida: Shoʻr tuproq yerda sunbul bitmaydi, unday yerda umid urugʻini nobud qilma. Shunga oʻxshash, yomonlarga yaxshilik qilish va yaxshilarga yomonlik qilish ham oʻrnida boʻlmaydi, Qayerda xiyonat oyoqqa tursa, Oʻsha yerdan diyenat yiroqlashadi. Xiyonatkor qayerga qul ursa, Dengizni shimiradi, yerni quritadi.

Tadqiqot ishida koʻrib chiqilgan **Complex sentences/qoʻshma gap** shaklidagi aforizmlar soni ingliz tilida ham oʻzbek tilida ham koʻp uchraydi.

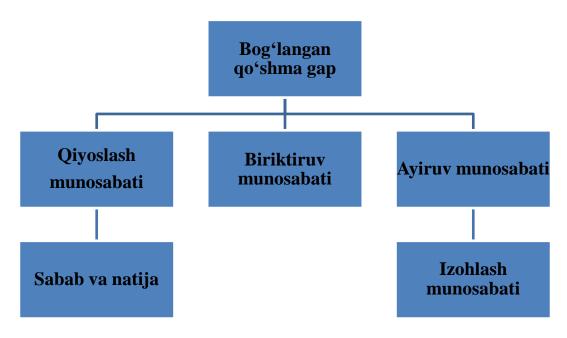
N.Turniyozov va K.Turniyozovalar bogʻlangan qoʻshma gaplar boʻyicha qator olimlarning fikrlarini umumlashtirib, quyidagilarni ta'kidlaydilar: "Odatda, bogʻlangan qoʻshma gaplar teng bogʻlovchilar yoki shu vazifadagi boshqa vositalar orqali birikkan, biri ikkinchisiga grammatik jihatdan tobe boʻlmagan, teng huquqli predikativ qismlardan tashkil topgan gaplar sifatida ta'riflanadi. Ana shuning oʻzi ham bogʻlangan qoʻshma gaplar tarkibiga kirayotgan gaplarning nisbiy mustaqilligidan darak beradi. Toʻgʻri, ularda ifodalanyotgan voqealar ketma-ketligi ham kuzatiladi. Boshqacha aytganda, mazmun nuqtai nazaridan bogʻlangan qoʻshma gapning qismlari biri ikkinchisini talab qiladi, biri ikkinchisi asosida kelib chiqadi, har ikki qism ham umumiy fikr ifodasi uchun xizmat qiladi"³⁷.

Bogʻlangan qoʻshma gaplar bogʻlovchisiz qoʻshma gaplardan farqlanib, yopiq konstruksiyalarni tashkil etadi. Bogʻlangan qoʻshma gaplar ikki qismdan tarkib topadi. Bogʻlangan qoʻshma gap qismlarining oʻzaro aloqasi orqali quyidagi mazmun munosabatlari ifodalanadi³⁸.

Qarang 3.2- rasm

³⁷Турниёзов Н., Турниёзова К. Функсионал синтаксиста кириш. – Тошкент: Фан, – 2003. – Б.90-91.

 $^{^{38}}$ Ўзбек тили грамматикаси. II том. Синтаксис [Масъул мухаррирлар: F.А.Абдурахмонов ва бошқ.]. — Тошкент: Фан, 1976. — Б.333.

Qarang: 3.2. Bogʻlangan qoʻshma gaplarning turlari

1. Qiyoslash munosabatini ifodalovchi bogʻlangan qoʻshma gap shaklidagi aforizmlar. Ingliz tilida: *The country that is more developed industrially only shows, to the less developed, the image of its own future* (Sanoati rivojlangan davlat kam rivojlanganlarga faqat oʻz kelajagining qiyofasini koʻrsatadi). – Karl Marx; *We cannot, as a country, improve economically, socially, and culturally without quality education* (Sifatli ta'limsiz biz mamlakat sifatida iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy jihatdan yaxshilana olmaymiz). – Lucia Tan.

Bu turkumdagi tahlilga tortilgan oʻzbek xalq aforizmlaring qismlari asosan boʻlsa, esa bogʻlovchilari yordamida bogʻlanadi va bu xildagi qoʻshma gap qismlarining tuzilishida ma'lum parallelizm kuzatiladi: *Vatanni tark etmok xazil ish emas, Bu ish uchun har kim tob beravermas! Judolik daraxtdir bargi yoʻk. yolgiz, Bargi boʻlsa hamki, ammo mevasiz. Bugun ayrilikdan yuragim giryon, Aziz yerni qoʻldan chiqarib hayron.* – Xoja Samandar Termiziy; *Odam ersang ma'ni bil donadona, Vatan erur senga ikkinchi ona.* – Anvar Otin kabi hikmatli soʻzlar shular jumlasidandir.

- 2. Biriktiruv munosabatini ifodalovchi bogʻlangan qoʻshma gap shaklidagi aforizmlar. Ingliz tilida: *The World is my country, all mankind are my brethren, and to do good is my religion* (Dunyo mening yurtim, butun insoniyat mening birodarlarim, yaxshilik qilish mening dinimdir). Thomas Paine; Oʻzbek tilida: *Mening bitta hayotim bor, bordi-yu, mingta hayotga ega boʻlgan taqdirimda, hammasini ham Vatan uchun sarflagan boʻlur edim.* Fuzuliy.
- 3. Ayiruv munosabatini ifodalovchi bogʻlangan qoʻshma gap shaklidagi aforizmlar. Ingliz tilida: England is not a country of granite and marble, but of chalk, marl, and clay(Angliya granit va marmar mamlakati yemas, balki boʻr, mergel va loydan iborat). John Burroughs; Oʻzbek tilida: *Vatan tarkini bir nafas aylama, Yana ranju gʻurbat havas aylama* (bir bogʻlovchisi bilan).
- 4. Sabab va natija munosabatini ifodalovchi bogʻlangan qoʻshma gap shaklidagi aforizmlar. Ingliz tilida: *Where liberty is, and there is my country* (Yerkinlik qayerda,

vatanim ham bor). – Benjamin Franklin.

5. Izohlash munosabatini ifodalovchi bogʻlangan qoʻshma gap shaklidagi aforizmlar. Ingliz tilida: *My fellow Americans, ask not what your country can do for you, ask what you can do for your country* (Mening vatandoshlarim, mamlakatingiz siz uchun nima qila olishini soʻramang, mamlakatingiz uchun nima qila olishingizni soʻrang). – John F. Kennedy.

Bu guruhdagi oʻzbek paremiyalarida qismlarni birlashtirish uchun ham bogʻlovchisi qoʻllaniladi: *Insonning qalbi va aqli ham xuddi ona tili kabi Vatan timsolidir.* – Forobiy.

Rus, turk va ingliz tillarida bogʻlovchisiz qoʻshma gaplarning xarakteri hamda ularning turlarini oʻrgangan O.V.Shemshurenkoning fikriga koʻra: "odatda barcha qoʻshma gaplar bogʻlangan qoʻshma gaplar va ergashgan qoʻshma gaplarga boʻlinadi. Biroq tilning sintaktik qurilishi bilan shugʻullanuvchi zamonaviy tadqiqotchilar bogʻlovchisiz qoʻshma gap turini ham ajratadilar. Bunda ular ta'kidlaydiki, bogʻlovchisiz qoʻshma gap qismlari orasidagi oʻzaro bogʻliqlik grammatik ifodalangan tobelik (ergashtirish)ga koʻchmaydi. Bogʻlovchisiz qoʻshma gaplarda qismlari aloqasi va butun sintaktik birlikning yaxlitligi ritmik-ohang hamda ularning asosiy birliklarning konstruksiyasiga bogʻliqdir. Bogʻlovchisiz qoʻshma gaplar qoʻshma gaplarning boshqa turlaridan oʻzining kompaktligi (zichligi) va ulardagi sodda gaplarning birlashishi hamda bir-biriga tirkalishida katta imkoniyatlar borligi bilan ajralib turadiⁿ³⁹.

Aforizmlar orasida bogʻlovchisiz qoʻshma gap shaklidagi paremiyalar ham uchraydi. Bogʻlovchisiz qoʻshma gaplarga quyidagi misollarni keltirish mumkin.

Oʻzbek tilida: *Ketib zulmi sitamning zulmati, boʻlsin jahon ravshan. Adolat oftobi mamlakatga koʻrgʻuzib tal'at, Ochib har nav'i maqtab, emdi himmatni qilib oliy, Vatanni qilgʻali obod, lozim aylamak gʻayrat uy – bozor, shovqini koʻngil yozar.*

Ingliz tilida: *To make us love our country, our country ought to be lovely* (Vatanimizni sevishimiz uchun yurtimiz goʻzal boʻlishi kerak). – Edmund Burke.

Dissertatsiyamizni toʻrtinchi fasli **Country/vatan mazmunli aforizmlarning miqdor xarakteristikas**i deb nomlanadi. Ushbu faslda tahlilga tortilgan hikmatli soʻzlarni aniq sonini keltirdik.

Xalq - tarix va madaniyatni, moddiy va ma'naviy boyliklarni yaratuvchi buyuk kuch. Har bir xalq asrlar davomida juda katta hayotiy tajriba toʻplab, uni turli vositalar bilan kelajak avlodlarga meros qilib qoldiradi. Hikmatli soʻzlar ham ana shunday bebaho merosimiz hisoblanadi.

Modomiki shunday ekan, ota-bobolarimiz tomonidan yozilgan hikmatli soʻzlarni avaylab-asrash, oʻrganish hamda kelajak avlodlarga yetkazish, bizningcha ta'lim — tarbiya sohasida amalga oshiriladigan keng koʻlamli islohatlarni amalga oshirishda muhim ahamiyatga ega. Chunki ota-bobolarimizdan qolgan bu muqaddas merosda bizdan avval oʻtgan necha-necha ajdodlarning beqiyos ma'naviy va madaniy boyliklari jamlangan boʻlib, ularsiz oʻzbek xalqining ma'naviy hayoti va uning rivojini

22

 $^{^{39}}$ Шемшуренко О.В. Изоморфизм и алломорфизм сложноподчиненного предложения в русском, английском и турецком языках. дисс. ...канд. филол. наук. 2012.— 195 с.

tasavvur qilib boʻlmaydi⁴⁰.

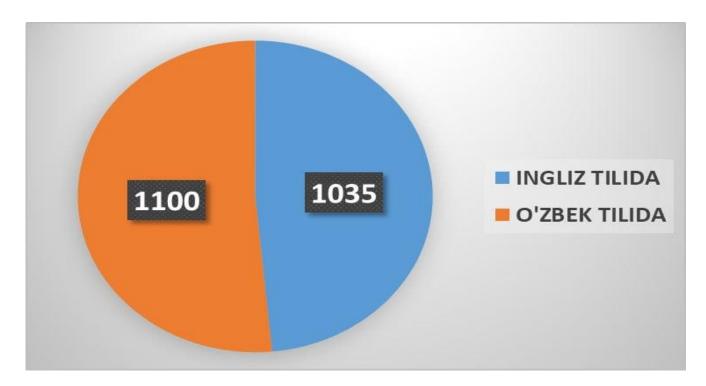
Shu bois ham bugungi kunda xalqning ma'naviy ruhini mustahkamlash va rivojlantirish O'zbekistonda davlat va jamiyatning eng muhim vazifasi hisoblanadi.

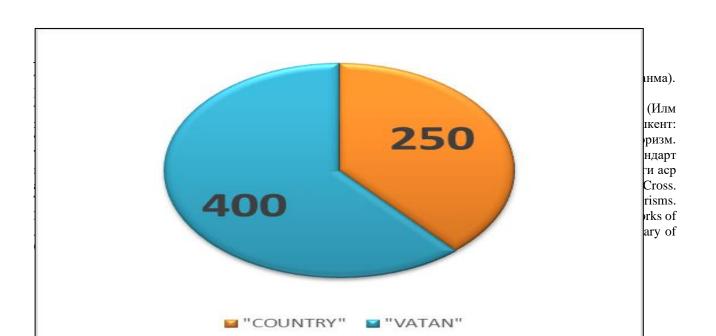
Biz tahlilga tortayotgan **country/vatan** mazmunli aforizmlar asrlar davomida sayqallanib kelayotgan dono oʻgitlar, hikmatli soʻzlar vositasida xalq xotirasida saqlanib qoladi.

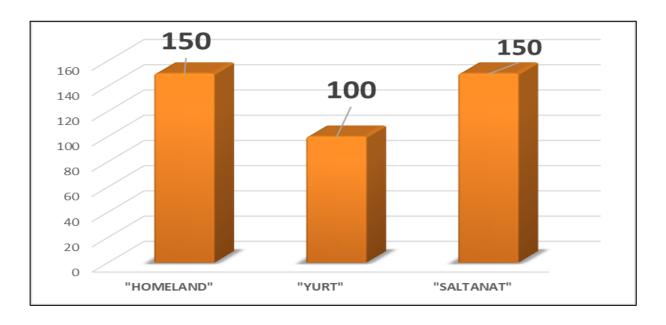
Tahlil uchun aforizmlar yalpi tanlash metodini qoʻllagan holda turli xil inglizcha, oʻzbekcha paremiologik lugʻatlar va toʻplamlardan terib olindi⁴¹. Ingliz tilida tahlilga tortilgan aforizmlar soni 1035 tani tashkil qilgan boʻlsa, oʻzbek tilida ularning salmogʻi koʻproq, ya'ni 1100 tani tashkil etdi.

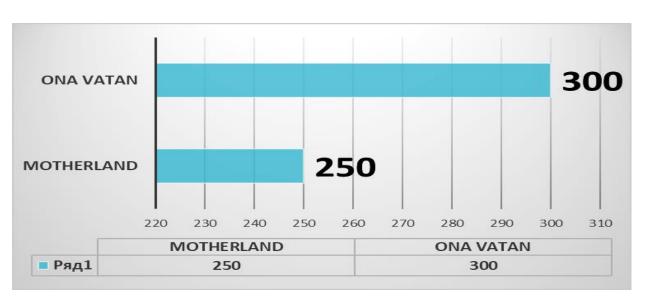
Tahlil natijalariga koʻra, ingliz va oʻzbek tillarida **country/vatan** mazmunli aforizmlar maydonida quyidagi leksemali maqollar ishtirok etgani va ularning sonini quyidagi jadvalda kuzatishimiz mumkin:

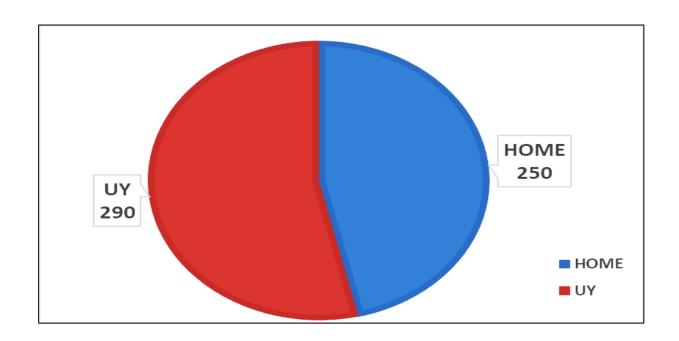
Qarang 3.3 jadval

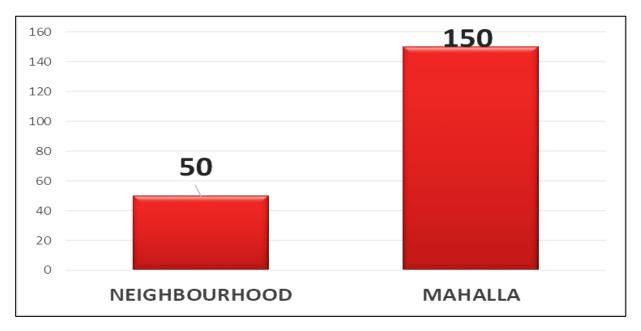

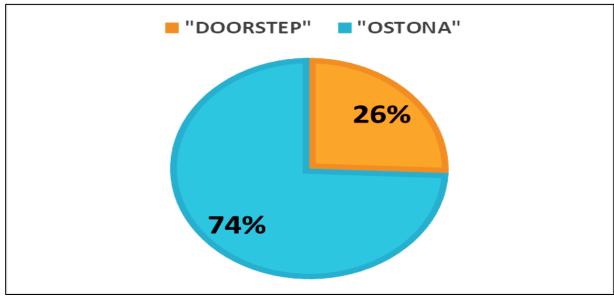

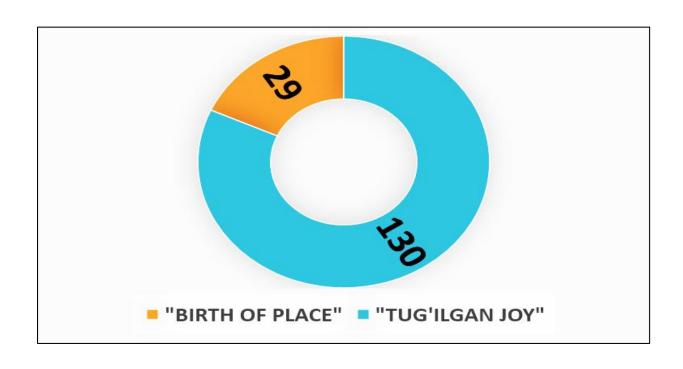

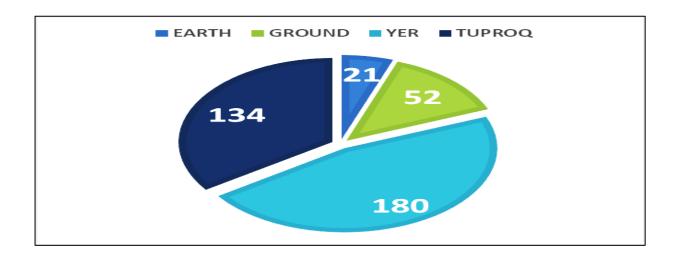

3.3. Ingliz va oʻzbek tillaridagi vatan mazmunli aforizmlar foizlarda

Ingliz va oʻzbek tilidagi aforizmlarni mental xususiyatlarini oʻrganish jarayonida, bir tomondan, ingliz, oʻzbek millatlari orasidagi milliy va madaniy tafovutlar mavjudligi aniqlangan boʻlsa, ikkinchi tomondan, ularda yondosh ma'noli hikmatli soʻzlar mavjudligi, tarixan barcha millat va elatlar madaniyatida mavjud belgilar boʻlganligini koʻrsatadi.

XULOSA

- 1. Paremiologiya adabiyotshunoslar va tilshunoslar shugʻullanadigan tarmoq hisoblanadi. Chunki, paremalarning aksariyati koʻpincha she'riy shaklga oʻxshaydi va ularda oʻxshatish, antiteza, anafora, alliteratsiya, kinoya, piching kabi bir qancha tasviriy vositalar qoʻllanadi. Shu qatorida paremalar soʻzlardan tuzilib, ma'lum bir fikrni ifodalovchi gaplardan iborat boʻlgani uchun tilshunoslikning ham oʻrganish obyekti hisoblanadi.
- 2. "Parema" termini oʻtgan asrning 70-yillari oxirida filologik (lingvistik) termin sifatida fanga kirdi, xalqning pand-oʻgit mazmunidagi fikrlarini ifodalovchi birliklarga nisbatan qoʻllana boshladi.
- 3. Lingvistik lugʻatlar va paremiologiyaga oid ilmiy-tadqiqotlar tahlili shuni koʻrsatadiki, har tarafdan murakkab lingvistik hodisa sifatida qaraladigan "**parema**" va "**paremiya**" atamalari maqol, matal, aforizm ma'nolarida ishlatiluvchi sinonimik, ma'nodosh leksema hisoblanadi.
- 4. Ingliz va oʻzbek tillaridagi vatan mazmunli hikmatli soʻzlarni qiyosiy-chogʻishtirma, kvalitativ, va tematik tahlili orqali *country/vatan*, *home/uy*, *neigbourhood/mahalla*, *doorstep/ostona*, *place/makon*, *birth of place/tugʻilgan joy*, *earth*, *ground/yer*, *tuproq* kabi turlarga boʻlinishi isbotlangan.
- 5. Tahlil natijasiga koʻra aforizmlarning mavzuiy guruhlari boʻyicha miqdori bir xil emasligi aniqlandi. Oʻzbek tilida vatan mazmunli hikmatli soʻzlarning miqdori koʻpligi kuzatiladi.
- 6. Barcha tillarda aforizmlar oʻz strukturasiga koʻra gap shaklida namoyon boʻlishini koʻrish mumkin. Aforizm predikativ birlik sifatida ingliz tilida ham, oʻzbek tilida ham mustaqil gap shaklida boʻlishi yoki qoʻshma gaplar tarkibiga kirishi oʻz ifodasini topgan. Ifoda maqsadiga koʻra **declarative/darak gap** va **imperative/buyruq gap** shaklidagi maqollar koʻproq, **interrogative/soʻroq gap** shaklidagi paremiyalar kamroq ekanligi tasdiqlandi.
- 7. Taqqoslanayotgan tillarda aforizmlar sintaktik jihatdan **SP** (**S** ega, **P** kesim) strukturali model bilan xarakterlanadi. Ingliz va oʻzbek tillarida grammatik asoslarning ishtirokiga koʻra **one-member sentence/bir tarkibli**, **two-member sentence/ikki tarkibli sodda gaplar** shaklidagi aforizmlar uchraydi. Paremiyalarning asosiy qismini **sentence/toʻliq gap** shaklidagi aforizmlar tashkil etadi. Aforizmlar orasida mustaqil qoʻllanuvchi **incomplete sentence/toʻliqsiz gap** shaklidagi paremiyalar ham mavjud. Ular bir xil sintaktik tuzilishga ega.
- 8. Har ikki til paremiologik fondida **personal sentence/shaxsli gap** va **impersonal sentence/shaxssiz gap** shaklidagi aforizmlar kuzatiladi. Koʻplab ingliz va oʻzbek tillarida aforizmlar **personal sentence/shaxsli gap** shaklidagi paremiyalardir.

Bu albatta, aforizmlar biror bir shaxsga tegishliligi bilan izohlanishini koʻrsatadi.

9. Aforizmlar sintaktik jihatdan asosan **conjunctionless sentence/bogʻlovchisiz qoʻshma gap** shaklida namoyon boʻladi. **Conjunctive sentence/bogʻlangan qoʻshma gap** shaklidagi ingliz va oʻzbek tili aforizmlarida **qiyoslash**, **biriktiruv**, **ayiruv**, **sabab va natija** mazmun munosabatlari ifodalangan. Ingliz tilida bogʻlangan qoʻshma gap shaklining barcha turlaridagi aforizmlar uchraydi.

SCIENTIFIC COUNCIL ON AWARD OF SCIENTIFIC DEGREES 03/31.03.2021.Fil.78.04 TERMEZ STATE UNIVERSITY

TERMEZ STATE UNIVERSITY

MAMATALIYEVA NAVBAKHOR KHUJAMBERDIYEVNA

SEMANTICS AND STRUCTURE OF APHORISMS IN THE MEANING OF "COUNTRY" IN ENGLISH AND UZBEK LANGUAGES

10.00.06-- Comparative study of Literature, Contrastive Linguistics and Translation studies

DISSERTATION ABSTRACT FOR THE DOCTOR OF PHILOSOPHY DEGREE (PhD) IN PHILOLOGICAL SCIENCES

Termez – 2023

The theme of the dissertation for the Doctor of Philosophy (PhD) was registered at the Supreme Attestation Commission № B2022.2.PHD/FIL2573.

The dissertation has been prepared at Termez State University.

The abstract of the dissertation is posted in three languages (Uzbek, English, Russian, (resume)), is placed on the website of Scientific Council (www.tersu.uz) and on the website of 'Ziyonet' information and Educational portal (www.ziyonet.uz).

Scientific supervisor:

Bakirov Poyan Uralovich

Doctor of Philological Sciences, Professor

Official opponents:

Babakulov Ismoil Turkmanovich

Doctor of Philological Sciences (DSc), dotsent

Ikromkhonova Feruza Ikramovna

Doctor of Philological Sciences (DSc), dotsent

Leading institution:

Karshi state university

The defence of the dissertation will be held on _________", 2023 at _____ at the meeting of the Scientific Council PhD.03/31.03.2021.Fil.78.04 at the Termez State University. Address: Address: Termez city, Barkamolavlod street, 43. Phone: (876) 221-74-55; fax: (876) 221-71-17; e-mail: termizdu@umail.uz)

The dissertation can be found in the Information Resource Center of Temez State University (registered with the number 132 Address: Termez city, Barkamolavlod street, 43. Phone: (876) 221-74-55.

The abstract of dissertation was distributed on "5" 05 2023. (Registry record No. 27 dated "5" 05 2023.)

Chairman of the Scientific Council awarding the Degrees, Doctor of Philological Sciences, professor

A. Eshmuminov, scientific secretary of the Scientific Council hg scientific degrees, Doctor of Philological Sciences, Associate, docent

M.M.Khoshimkhujayeva,

Deputy of chairman of the Scientific Seminar at the Scientific Council awarding Scientific degrees Doctor of philosophy in philology, docent

INTRODUCTION (Annotation of the doctor of philosophy (PhD) dissertation)

Significance and necessity of research issue. Researching of wisdom quotes within linguistic science with an analysis of concepts such as the enlightining culture, tradition, profession, lifestyle, mental characteristics, and national morality of the people, the realization of the level of cultural development of the people, the principles of ethno-cultural ethics, and the detailed analysis of moral and cultural norms of behavior are important problems of linguistics. Mutual understanding of each nation, knowledge of the culture and language of other nations is a requirement of today's era. This, in turn, creates the need for the study of paremiological units. In particular, aphorisms serve to combine many aspects of linguistics, ethnolinguistics, sociolinguistics, pragmalinguistics and other disciplines in the study of various aspects of linguistics. Today, research in this field serves as a basis for studying the masterpiece of wisdom from all sides.

In world linguistics, the research object of paremas is undoubtedly focused on aphorisms and has become the main problem of many schools of linguistics. In the study of aphorisms, their emergence as a product of human thinking, along with factors such as humanism, patriotism, and kindness, is of great importance in the development of intercultural communication. Based on this, the relevance of the selected topic is determined by conducting research on the problem of researching the linguistic nature of aphorisms on the basis of comparative and comparative analysis of structural-semantic models.

In Uzbek linguistics, the works devoted to the linguistic status of aphorisms are numerous. To be more precise, wise words (aphorisms) in Uzbek linguistics are lexical syntactic⁴²linguistic and cultural⁴³partially studied. However, in Uzbek paremiology, "a symbol of national identity and independent statehood for our people, a priceless spiritual wealth, a great value that occupies an extremely important place in the political-social, spiritual-educational development of our country⁴⁴" The need for semantic-structural research was felt in the comparative study of our languages with related languages. In particular, the study of aphorisms about the content of the country in English and Uzbek languages occupies a place with its importance among the issues facing Uzbek linguists.

This dissertation dissertation to a certaion extent serves to perform tasks outlined in the Presidential Resolutions of the Republic of Uzbekistan PF-60 «On the Development Strategy of New Uzbekistan for 2022-2026» dated January 28, 2022, PF-5847 «On approval of the concept of development of the higher education system of the Republic of Uzbekistan until 2030» dated October 8, 2019., PF-6108 «Education

⁴² Абдурахманов Х. Синтаксические особенности узбекских народных пословиц. Автореф. дисс... канд. филол. наук. –Тошкент, 1964. – 54 с; Абдурахманов Х. Особенности синтаксиса узбекского устного народного творчества. Автореф. дисс... доктора филол. наук. – Тошкент 1977. –57 с.

⁴³Нармуратов З.Р. Инглиз ва ўзбек тилларида таълим ва илм концептларига оид паремаларнинг лингвомаданий тадқиқи. Филол.фанлари фалсафа доктори дисс. Термез, 2022. – 129 б.

^{44 &}lt;a href="https://uza.uz">https://uza.uz // Prezident Shavkat Mirziyoevning oʻzbek tiliga davlat tili maqomi berilganining oʻttiz yilligiga bagʻishlangan tantanali marosimdagi nutqi// "Oʻzbekiston ovozi" gazetasi. 21.10.2019.

and science in the new development period of Uzbekistan dated November 6, 2020; Decrees of the Cabinet of Ministers of the Republic of Uzbekistan No. 610 «On measures to improve the quality of teaching foreign languages in educational institutions» dated August 11, 2017, Presidential Decrees PQ-3775 «Additional measures to improve the quality of education in higher education institutions and ensure their active participation in comprehensive reforms implemented in the country on», of June 5, 2018, PQ-5117 «On measures to bring the activities of popularization of foreign language learning to a qualitatively new level in the Republic of Uzbekistan» dated May 19, and other regulatory legal documents.

Relevance of research issue with the priority directions of science and technological development in the Republic. The research was carried out in accordance with the priority direction of the Republican science and technology development I. "Formation of a system of innovative ideas and ways of their implementation in the social, legal, economic, cultural, spiritual and educational development of the information society and democratic state".

Problem development status. In the world linguistics, linguists like V.A. Avorin, O.A. Dmitrieva, E.V. Zemlyanskaya, L. Van, T.M. Kizlargul, T.V. Sazbandyan, N.G.Dyadyk, Y.S.Konovalova, A.V.Eremenko, E.Y.Niktovenko⁴⁵ studied the spiritual and linguistic nature of aphorisms, methodological features, as well as their comparative and comparative aspect with similar aphorisms in other languages a new stage has been started in this direction through learning. In English linguistics M Robert, Jacob Cats, Robert Farlie, A. Taylor, Auden and K. Louis, A. John, William Lilly⁴⁶ such scholars studied aphorisms as a paremiological unit.

In Uzbek linguistics, M. Fozilov, T. Mirzaev, B. Sarimsakov, Z.D. Toshpolatov, P. U. Bakirov, H. Tursunov, M. Kh. Saidov, Z. T. Tohirov, A. Raimov, N. Raimova, Sh. Nosirov, S. Joraev, N. Tashkulov, Sh. Tojiboev, R. Egamberdiev, Z.I.

_

⁴⁵ Аврорин В.А.Проблемы изучения функциональной стороны языка. – Л.: Наука, 1975. – 58с.; Дмитриева О.А.Культурно – языковые характеристики пословиц и афоризмов на материале французского и русского языков; дисс. ...канд. филол. наук. – Волгоград, 1997. – 189 с.; Землянская Е.В. Структурно-семантические и функциональные особенности стилевой интертекстуальности в англоязычном афоризме: дисс. ...канд. филол. наук. – Санкт-Петербург, 2004. – 209 с.; Ван Л. Композиционно-синтаксическая организация русских афоризмов второй половины хіх века: дисс. ...канд. филол. наук. - Санкт-Петербург, 2005. - 157 с.; Кизларгуль Т.М. Русские антиномичные афоризмы: рече-языковые аспекты конфликтности и парадоксальности: дисс. .. доктор филологических наук. - Краснодар, 2007. - 415 с.; Сазбандян Т.В. Функции афоризмов в структуре и динамике познавательной деятельности человека. дисс. ...канд. филол. наук. - Москва, 2008. - 143 с.; Дядык Н.Г. Гносеологический анализ афоризма как специфической семиотической системы: дисс. ...канд. филол. наук. -Челябинс, 2011. - 189 с.; Коновалова Ю.С. Фразеологизмы, паремии и афоризмы как средство объективации возрастных концептов в англоамериканской языковой картине мира: дисс. ...канд. филол. наук. – Воронеж, 2011. - 321 с.; Еременко А.В. Языковая объективация ценностного компонента концепта Marriage в афоризмах американских и британских авторов:(сравнительно-сопоставительный аспект): дисс. ...канд. филол. наук. -Владивосток, 2012. – 221.; Никтовенко Е.Ю. Семантика конфликтсодержащих паремий и афоризмов в лингвокогнитивном и лингвокультурном аспектах (на материале русского и английского языков): дисс. ...канд. филол. наук. Нальчик, 2015. – 185 с.

⁴⁶Robert M. Book of aphorisms. Glasgow,W.R. McPhun, 1834.–189 p.; Jacob Cats and Robert Farlie Moral Emblems with aphorisms, adages, and proverbs, of all ages and nations. London: longman, green, longman, and roberts, 1860. – 262 p.; Taylor A. Selected Writings on proverbs.Helsinki: Suomalainen Tiedeakatemia,1975.–130 p.; Auden and Louis K. The viking book of aphorisms. London, The Viking Press, 1981.–417 p.; John A. A Book of Aphorisms.London, 2017. – 127 p.; William Lilly. Choice aphorisms from the seven segments of cardan" published by Global Grey, 2018. – 336 p.

Mirzayunusova, L.V. Polovina, O.P. Uralova, Z.R. Narmuratov⁴⁷in the scientific works of scientists such as the stages of formation of aphorisms, linguistic nature, relation to related phenomena, research methods, scientific-research works devoted to various issues of paremiology were carried out.

The connection of the research with the research plans of the scientific-research institution where the dissertation is being carried out. The subject of the dissertation is a component of the prospective scientific research plan being carried out at the Department of English Language and Literature of Termiz State University on the topic "Actual problems of cross-typological study of the lexical-semantic system of the language: diachrony and synchrony" (ITA-12-09-2012).

Research aim is to reveal the common and different aspects of aphorisms with the meaning of the country in English and Uzbek languages, to determine their semantic and structural features in different systematic languages.

Research tasks: researching words of wisdom in English and Uzbek languages as a paremiological unit, studying the scientific-theoretical basis of their relation to connecting units;

to reveal the content of the concepts of historical and gradual development of aphorisms in linguistics, including English and Uzbek, through the analysis of scientific literature;

to determine the semantic field of words with the meaning of the *country(vatan)*, relying on the internal resources of the languages;

by comparing the aphorisms of the *country* in English and Uzbek languages, to reveal their structural differences and similarities.

Research object. Wise words with the meaning of the *country* in English and Uzbek languages were selected.

Research subject. Semantic-structural features of aphorisms in the meaning of the *country* in English and Uzbek.

Research methods. Lexical-semantic, cross-reference, classification, as well as statistical and analytical methods were used to clarify the research topic.

The scientific novelty of the research is as follows:

47<u>y</u>

⁴⁷Хикматли сўзлар, афоризмлар ва маколлар. Тузувчи: М.Фозилов. – Тошкент: Ўзбекистон, 1967. – 191 б.; Ўзбек халқ мақоллари: [2 томлик]. Масъул мухаррирлар: Мирзаев Т., Саримсоков Б. Том 1. – Тошкент, "Фан", 1987. – 368 б.; Ўзбек халқ мақоллари: [2 томлик]. Масъул мухаррирлар: Мирзаев Т., Саримсоқов Б. Том 2. – Тошкент, "Фан", 1988. – 372 б.; Саидов М.Х., Тохиров З.Т. Комиллик ўгитлари. – Тошкент: Молия нашриёти, 2003. – 96 б.; Тошпўлатов З.Д. Афоризмларнинг жанр хусусиятлари ва бадиияти. Филол. фанлари номзоди дисс. Тошкент, 2006. – 122 с.; Бакиров П. Номинацентрические пословицы в разносистемных языках (на материале русского, узбекского и казахского языков): Дисс... докт. филол. наук. – Ташкент, 2007. – 286 с.; Х.Турсунов "Французчаўзбекча афоризмлар луғати. Наманган: 2014. – 45 б.; А.Раимов ва Н.Раимова. "Хикматлар шодаси" Тошкент: "Ўзбекистон", 2013. – 400 б.; Носиров Ш. Афоризмлар. – Тошкент: "Камалак", 2015, 48 б.; Жўраев С. Хақиқат манзаралари. 100 мумтоз файласуф.-Тошкент: Янги аср авлодии, 2015. - 400 б.; Тошкулов Н. "Хикмат ва мақолларда одоб меваси" Тошкент, Адабиёт учкуни, 2017. – 48 б.; Илм хикмати (Илм хакидаги хадис, мақол ва хикматли сўзлар тўплами) Тузувчилар: Тожибоев Ш., Эгамбердиев Р. – Тошкент: Наврўз, 2018. – 76 б.; Мирзаюнусова З.И., Половина Л.В. Талаба-ёшларда мехнатсеварлик туйгуларини шакллантиришда афоризмлардан фойдаланиш. 2019. - 68 б.; Уралова О.П. Инглиз ва ўзбек тилларида "оила" бош лексемали мақоллар семантикаси ва структураси. Филол. фанлари фалсафа д-ри... дисс. - Самарқанд, 2021. - 144 б.; Нармуратов З.Р. Инглиз ва ўзбек тилларида таълим ва илм концептларига оид паремаларнинг лингвомаданий тадқиқи. Филол.фанлари фалсафа доктори дисс. Термиз, 2022. – 129 б.; Нармуратов З.Р. Таълим, илм хикматлари. Термиз давлат университети, НММ нашриёти, Термиз - 2022, - 89 б.

In world linguistics, among other things, wise words in English and Uzbek languages are studied as *a paremiological unit*, and *the etymological*, *spiritual*, and *syntactic* differences and similarities of aphorisms with the meaning of the *country* are determined;

The mixed meaning of the aphorisms with the meaning of the *country* in English and Uzbek languages revealed linguistic and cultural inconsistencies such as the connection with the history, mentality, culture, different religions, geographical location of the two peoples;

It has been proven that through a comparative-contrastive, qualitative, and thematic analysis of words of wisdom with the meaning of the countrycan be divided into such types in English and Uzbek languages: country, country/vatan, home/uy, neigbourhood/mahalla, doorstep/ostona, place/makon, birth of place/tug'ulgan joy, earth, ground/yer, tuproq.

Structural-syntactic features in the expression plan of aphorisms with the meaning of the country in the languages being mixed as *declarative/darak*, *interrogative/so 'roq personal sentence/shaxsli gap*, *impersonal sentence/shaxssiz gap*, *conjunctive sentence/bog 'langan qo 'shma gap, conjunctionless sentence/ bog 'lovchisiz qo 'shma gap, imperative/buyruq gaplar, unextended sentence/yig 'iq va extended sentence/yoyiq sodda gap, one member sentence/bir tarkibli gap, two-member sentence/ikki tarkibli gap, homogeneous parts of the sentence/ uyushiq bo 'lakli gap*. The similarities and differences in the syntactic structure of aphorisms in the form are proved on the basis of factual materials.

The practical results of the research are as follows:

The semantics of native aphorisms in the English and Uzbek languages and the cross-analysis of aspects related to language and culture and their specific features are of scientific-theoretical importance and "Linguistics", "Lexicology", "Theory and practice of translation", "Comparative typology", it is based on the improvement of textbooks and training manuals created in subjects such as "Linguistics and Cultures";

it is proven that the methodology developed for the analysis of the semantics and linguistic culture of native aphorisms in English and Uzbek languages can be used in the research of other types of parames specific to genetic and non-genetic languages;

a comparative analysis of aphorisms with the meaning of the *country* in English and Uzbek languages was carried out;

the specific features of aphorisms serve as a reliable source for use and study in the process of intercultural communication.

The reliability of the research results: The reliability of the research results is explained by the fact that the theoretical information is obtained from scientific sources, the used analysis methods, a large amount of factual material and theoretical opinion, and the implementation of the conclusions into practice.

Scientific significance of research results. The scientific significance of the research results can be seen in the study of new directions of linguistics, in particular, in the study of the theoretical foundations of linguo-cultural studies, in elucidating the importance of researching the characteristics of national texts, in the use of linguistic and cultural research methods, in determining the sources of research, in determining

the lingu-cultural value of aphorisms with a national meaning. The opinions presented in the dissertation serve as a scientific source for elucidating the linguistic and cultural features of English and Uzbek parmes with the concept of *country*.

Practical significance of research results: In the higher education system, creating textbooks and training manuals in the disciplines of "Linguoculturalology", "Lexicology", "Comparative typology", conducting theoretical and practical training in these disciplines, organizing special courses at the master's level in such areas as "Linguistic research methods", "Current problems of modern linguistics" can be used to achieve.

Implementation of research results. Based on the scientific results obtained from the analysis of the semantics and structure of aphorisms with the meaning of the country in English and Uzbek languages:

opinions on the status of aphorism as a paremiological unit, semantics of wise words in English and Uzbek languages, linguistic and cultural analysis were used (Reference No. 05-16/1091 of the Tourism Development Committee of the Republic of Uzbekistan dated February 16, 2022). As a result, on the basis of the semantics and linguistic and cultural analysis of aphorisms in English and Uzbek languages, it served to reveal new directions for finding solutions to the problems of modern comparative paremiology;

The reflections on identifying the different and similar aspects of the lexeme of the country in English and Uzbek, and comparing the level of their manifestation in wise words, were used in the international project "PAWER - Establishing interregional mobility in the direction of potential development in the field of higher education and ensuring relevance, quality and equality in this regard" (Reference No. 06/12-3726 of Termiz State University dated September 16, 2022). As a result, the different and similar aspects of aphorisms with the meaning of the *country* in English and Uzbek languages were determined;

I-204-4-5 "Information and Communication from the Specialization Subjects of the English Language" implemented by the Samarkand State Institute of Foreign Languages in 2014-2015 in the development of knowledge and skills in the fields of comparative literature and hybrid linguistics, as well as exemplary organization and strengthening of the educational system process creating virtual resources based on technologies and introducing them into the educational process (reference No. 3482/30-02-01 of the Samarkand State Institute of Foreign Languages dated December 5, 2022). As a result, on the basis of the innovative research project, teachers and language learners should increase their knowledge on the development of necessary communicative competences, as well as apply a linguistic and cultural approach to the study of explaining the lexeme of the country in aphorisms, use various expressive and stylistic tools in translating wise words from English to other languages, and clarify aphorisms to increase the nation's sense of country and patriotism. It was used in the development of methodological manuals created for the purpose of applying the mechanism, in enriching and perfecting the subject area of lexicology and translation sciences at the higher educational institution;

561624-YERR-1-2015-UK-EPPKA2-CBHE-SP-ERASMUS + CBHE IMEP:

"Modernization and Internationalization of Higher Education System Processes in Uzbekistan" The analysis results of this study were used in order to apply a linguistic and cultural approach to the study of illumination in aphorisms, to use various expressive and stylistic tools when translating wise words from English to other languages, and to use the mechanism of using aphorisms to increase the patriotic feelings of the nation, to deeply study paremiological units in foreign language teaching (Samarkand State Foreign Languages reference number 3355/30-02-01 of the institute dated November 11, 2022).

As a result, the aphorisms analyzed in a comparative manner served to study the linguistic wealth, customs, mentality, worldviews and history of the English and Uzbek peoples, as well as to develop the necessary communicative competences in language learners.

The approbation of research results. The results of this research were discussed in the form of scientific reports at 3 international and 4 national conferences.

The publication of the research results. 16 scientific works were published on the subject of the dissertation. 4 of them were published in scientific publications, 12 of them were published in republican and foreign scientific journals and collections.

The structure and scope of the dissertation. The dissertation consists of an introduction, three chapters, a conclusion, a list of used literature, and 2 appendices. The total volume of the dissertation is 128 pages.

THE MAIN CONTENT OF THE DISSERTATION

In the introductory part of the dissertation, the relevance and necessity of the topic, the compatibility of the research with the priority directions of the development of science and technology of the republic, the degree of research of the topic, the connection of the research with the research work of the higher educational institution where the dissertation was completed, the purpose and tasks of the research, the object and subject of the research, research methods, the scientific research of the research novelty, information about the practical result of the research, the reliability of the research results, the scientific and practical significance of the research results, the introduction of the research results, the approval of the research results, the publication of the research results, the structure and size of the dissertation.

The first chapter of the study is called "**Theoretical foundations of the study of aphorisms: history,problems**". It is known that another great, primary wealth of a nation, like its Motherland and state, is its language. It is the language that unites a group of people as a nation. And in every language, there are aphorisms that are a masterpiece of *folk wisdom*, *a source of advice* and are passed down from generation to generation.

In science, they are called paremiological units (parems). As an object of research, they have long attracted experts, because these *words of wisdom* encourage each of us to always have such qualities as kindness, decency, hardworking, honest, fair, correct words, harmonious, patriotic and patriotism.

As a result of the scientific study of paremiological units, it is possible to find answers to many important questions related to the life of people and society. Paremiological units exist in all languages of the world, in particular, Indo-European,

Turkish, Ugric-Finnish, Tungus-Manchurian, Eskimo-Aleut, Nakh-Dagestan, Sino-Tibetan, Austro-Asiatic, Malay-Polynesian, Dravidian, Papuan, Afro-Asiatic, Semitic-Hamitic, Arabic, Persian and other languages are characterized by the richness and uniqueness of paremias⁴⁸.

According to scholars, paremiology is a branch of literature and linguists, that is, it is a field of study of philologists. "Paremiology" is a branch of philology that studies (paremias, paremas) and determines their classification. There is also a separate science of "paremiography" that aims to collect, preserve and process paremiological materials"⁴⁹.

Local linguist scientist N. Ulukov in his textbook "Theory of Linguistics" stated: "paremiology is one of the branches of linguistics, which studies stable combinations in the language, proverbs, proverbs and aphorisms"⁵⁰.

The collection and research of paremiological units continues from the time of Mahmud Kashgari ("Devoni lug'otit turk") and Gulkhani ("Zarbulmasal") to the present day.⁵¹.

Uzbek scientist B. Sarimsakov shows that aphorisms belong to the fourth literary type, such as proverbs, riddles, winged words and expressions. This literary type is called parema⁵².

Today, wide variety of dissertation thesis, dictionaries and scientific collections have been authorized within the scope of scientific researches on paremiological units upon the linguistic science by several linguists like V.A. Avrorin, O. ADmitrieva, A. Taylor, Jacob Cats, Robert Farlie, M. Fozilov, T. Mirzaev, B. Sarimsakov, Z. D. Toshpolatov, P. U. Bakirov, A. Raimov, N. Raimova, Sh. Nosirov, N. Tashkulov, Sh. Tojiboev and Z.R. Narmuratov⁵³.

In the scientific works of scientists such as the stages of formation of aphorisms, their linguistic nature, their relationship to related phenomena, the research method, a

 $^{^{48}}$ Уралова О.П. Инглиз ва ўзбек тилларида "оила" бош лексемали маколлар семантикаси ва структураси. Филол. фанлари фалсафа д-ри... дисс.— Самарканд, 2021.— Б.15.

 $^{^{49}}$ Ўзбек халқ мақоллари:[2томлик]/[Масъул мухаррирлар: Мирзаев Т., Саримсоков Б.] 1-том.—Тошкент: "Фан", 1987. — Б.68.

 $^{^{50}}$ УлуковН.Тилшунослик назарияси.Ўкув кўлланма. —Тошкент: "Баркамол файз медия", 2016. — Б.12.

⁵¹Ўзбек миллий энциклопедияси. 6-жилд. Тахрир ҳайъати А.Абдувоҳитов, А.Азизҳўжаев, И.Аминов, Т.Даминов ва б. – Тошкент: Ўзбекистон миллий энциклопедияси, 2003. – Б. 686.

⁵² Саримсоков Б. Адабий турлар хакида мулохазалар //Ўзбек тили ва адабиёти –Тошкент, 1993. № 5. – Б.3 –13. 53 Аврорин В.А.Проблемы изучения функциональной стороны языка. – Л.: Наука, 1975. – С.58.; Дмитриева О.А.Культурно - языковые характеристики пословиц и афоризмов на материале французского и русского языков; дисс. ...канд.филол.наук. – Волгоград, 1997. – С.59.; Taylor A. Selected Writings on proverbs. Helsinki: SuomalainenTiedeakatemia,1975.-P.130.; Jacob Cats and Robert Farlie Moral Emblems with aphorisms, adages, and proverbs, of all ages and nations. London: longman, green, longman, and roberts, 1860. – 262 р.; Хикматли сўзлар, афоризмлар ва мақоллар. Тузувчи: М.Фозилов. – Тошкент: Ўзбекистон, 1967. – 191 б.; Ўзбек халқ мақоллари: [2 томлик]. Масъул мухаррирлар: Мирзаев Т., Саримсоков Б. Том 1. – Тошкент, "Фан", 1987. – 368 б.; Ўзбек халк мақоллари: [2 томлик]. Масъул муҳаррирлар: Мирзаев Т., Саримсоқов Б. Том 2. – Тошкент, "Фан", 1988. – 372 б.; Тошпўлатов З.Д. Афоризмларнинг жанр хусусиятлари ва бадиияти. Филол. фан. номзоди дисс. Тошкент, 2006. - Б.З.; Бакиров П. Номинацентрические пословицы в разносистемных языках (на материале русского, узбекского и казахского языков): Дисс... докт. филол. наук. – Ташкент, 2007. – 286 с.; Раимов А., Раимова Н.. Хикматлар шодаси. – Тошкент: "Ўзбекистон", 2013. – 400 б.; Носиров Ш. Афоризмлар. – Тошкент: "Камалак", 2015, 48 б.; Тошкулов Н. Хикмат ва маколларда одоб меваси. – Тошкент, Адабиёт учкуни, 2017. – 48 б.; Илм хикмати (Илм хакидаги хадис, макол ва хикматли сўзлар тўплами) Тузувчилар: Тожибоев Ш., Эгамбердиев Р. – Тошкент: Наврўз, 2018. – 76 б.; Нармуратов З.Р. Таълим, илм хикматлари. ТерДУ нашриёт матбаа маркази, Термиз - 2022, – 89 б.

new stage has been started in the field by studying it in a comparative aspect with scientific researches devoted to various issues of paremiology.

As can be seen from the works cited above, the problems of paremiological units have been studied by linguists as much as possible. But there are few works on studying these units in connection with the lexeme of the country. Therefore, in our research, we focused on the analysis of aphorisms with the meaning of the *country*. In our opinion, it is necessary to limit the concepts of proverbs, proverbs, and aphorisms used under the common name «parema», to compare and contrast them, and to determine their linguistic and cultural aspects. In our work, special attention was paid to the same issues and aspects of demarcation, comparative, juxtaposition, semantics and structure of the concepts of proverb, matal, aphorism.

The second chapter of the dissertation is called "The semantic classification of aphorisms with the meaning country/vatan in English and Uzbek languages".

In this chapter, the comments about the lexeme of *the country* in the explanatory dictionaries of the English and Uzbek languages were studied. Also, by analyzing their semantic scope in a cross-sectional aspect, the realization of the level of their national cultural development, the principles of ethnocultural ethics, the separation of symbols representing culture in oral sources, social relations, forms of communication between peoples, and the comprehensive analysis of moral and cultural norms of behavior remain important problems of linguistics.

M.A. Krongauz emphasizes the repetition of the meaning of words in thematic groups and writes: "In general, it can be said that the thematic lexicon related to the same semantic field is selected by means of cohesion (the connection of text elements is called cohesion, in which the interpretation of some elements of the text depends on others) and corresponds to the repetition in the text of the integral characters of this field"⁵⁴.

Accordingly, in this part of our research, aphorisms with the meaning of *country/vatan* in English and Uzbek languages were analyzed semantically. The collected factual paremiological material became the basis for dividing English and Uzbek aphorisms into the following thematic groups.

(See Figure 1):

38

⁵⁴Кронгауз М.А. Семантика: Учебник для вузов. – М.: Рос. гос. гуманит. ун-т, 2001, – С.261.

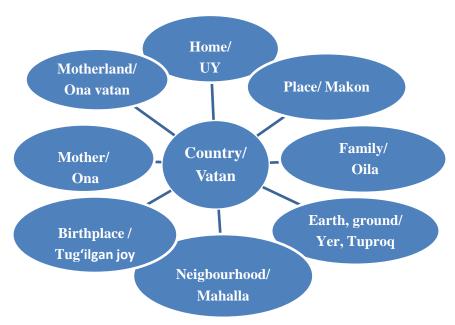

Figure 1. Semantic scope of aphorisms with country/vatan meaning in English and Uzbek languages

There are many aphorisms related to the meaning of *Country/vatan* in paremiology of the English and Uzbek languages. If we turn to examples, the following wise words of the American jurist, statesman Andrew Jackson: *Every good citizen makes his country's honor his own, and cherishes it not only as precious but as sacred.* He is willing to risk his life in its defense and is conscious that he gains protection while he gives it⁵⁵. (Har bir yaxshi fuqaro oʻz yurti sha'nini oʻzi qadriga yetadi, uni nafaqat aziz, balki muqaddas deb biladi.

This is the greatmasterpiece of Uzbek poet, thinker and statesman Alisher Navoi: *Inson tirik ekan o'z vatani uchun kurashmog'i lozim* ⁵⁶In his wise masterpiece, it was emphasized that the country is sacred for a person, he should protect it like the apple of his eye, and protect it until the last blood is left in his veins.

American politician, philosopher Thomas Paine (Thomas Paine). The World is my country, all mankind are my brethren, and to do good is my religion⁵⁷. (Dunyo mening yurtim, butun insoniyat mening birodarlarim, yaxshilik qilish mening dinimdir) In his aphorism, it is explained that the whole world is the home of mankind and all who live in it are brothers and sisters, and it is explained that it is necessary to be kind and help each other.

The great poet Abulqasim Firdavsi: *Yerimiz, suvimiz, farzandimiz deb, Xotin, bola-chaqa, dilbandimiz deb, Birma-bir jonimiz etamiz fido, Vatanni dushmanga bermaymiz aslo* ⁵⁸! it can be observed that in his wisdom, the sense of country is placed above everything else. It was emphasized that he would not spare his life for the defense of the country, the freedom of the country was promoted, and people were encouraged to be patriotic.

⁵⁵https://www.brainyquote.com

⁵⁶Фозилов М. Хикматли сўзлар, афоризмлар ва маколлар. – Тошкент: "Ўзбекистон" нашриёти, 1967. – Б. 69..

⁵⁷https://www.forbes.com/quotes/9313

⁵⁸O'sha asar. – B.70.

This is by the philosopher Khoja Samandar Termizi: *Vatanni tark etmok xazil ish emas, Bu ish uchun har kim tob beravermas! Judolik daraxtdir bargi yoʻq yolgʻiz, Bargi boʻlsa hamki, ammo mevasiz. Bugun ayrilikdan yuragim giryon, Aziz yerni qoʻldan chiqarib hayron. Na koʻzda uyqu bor, na dilda rohat, Azob oʻti barin aylamish gorat⁵⁹! In his wise words, he explained the bad consequences of leaving the country and what kind of situation the person who left the country will end up in. He urged people not to leave the country.*

The content of aphorisms about *Country/country/Motherland is* distinguished by its national identity. For example, the American film and television actor, Billy Campbell (Billy Campbell). *The South Downs of England reminded me a bit of my Old Virginia country*. (Angliyaning janubiy togʻlari menga eski Virjiniya vatanimni eslatdi). In the wise saying mentioned above, when talking about homesickness, aspects such as missing one's country while abroad and not being able to forget one's place of birth and upbringing are acknowledged.

The famous writer of Uzbekistan Abdulla Qahhor: *Yurtni obod qilaman degan kishi oʻzi obod boʻladi* ⁶⁰In his aphorism, he was encouraged to serve, work, and work for the country, to improve it.

George Bush, the 43rd president of America: *There is no bigger task than protecting the country of our country*⁶¹. (Vatanimizni himoya qilishdan kattaroq vazifa yoʻq)in his aphorism that protecting the country is the greatest honor for a person, he calls people to be loyal to their country and to be patriotic.

The great philosopher, poet Ahmad ibn Umar ibn Muhammad Khivaqi al-Khorazmi, Abdul Jannab, Sheikh Valiytarosh, Sheikh Najmuddin Kubaro *Ona Vatan yoʻlida, Vatanni himoya qilayotib shahodat jomini noʻsh aylash — Alloh visoliga yetishmoq bilan barobardir* ⁶²In his aphorism, the word «motherland» is used in connection with the lexeme «mother» and people are invited to be patriots, saying that there is no more honorable work than serving it faithfully to protect the motherland.

Barack Hussein Obama, the 44th President of America: We need to keep making our streets safer and our criminal justice system fairer - our country more secure, our world more peaceful and sustainable for the next generation⁶³. (Biz koʻchalarimiz xavfsizroq va jinoiy sud tizimi adolatli boʻlishimiz kerak - vatanimiz xavfsizroq, dunyomiz keyingi avlod uchun yanada tinch va barqaror boʻlishi kerak). In his aphorism, it is the duty of every citizen to protect his neighborhood, city, country from criminals and the safety of his country, as well as ensuring the delivery of peace to the young generation.

A great statesman, the founder of a strong, centralized state, Amir Temur ibn Amir Taraghaoi ibn Amir Barqul: Agarda vazir zolim boʻlsa, koʻp vaqt oʻtmay saltanat uyi qulaydi; Podshoh ishlarini tamoman boshqaga topshirib, erkni unga berib qoʻymasinkim, dunyo xiyonatchi xotin singari, uning xushtori koʻpdir. Agar shunday

⁵⁹https://hikmatlar.uz/

⁶⁰ Раимов А., Раимова Н. Хикматлар шодаси – Тошкент: "Ўзбекистон", 2013. – Б.9.

⁶¹ https://www.searchquotes.com

⁶²O'sha asar. – B.151.

⁶³https://www.brainyquote.com

kilar ekan, oʻzganing nafsi tez orada podshoh boʻlishni tilab, saltanat taxtini oʻzi egallashga kirishadi⁶⁴.

In the words of wisdom mentioned above by the great commander, the secrets of preserving the kingdom are condemned, the tyrannical minister is condemned, the treacherous courtiers around the king are condemned, and vices such as lust and greed are condemned.

During our research, we came across aphorisms related to *Place*, *Birth of place*. In the research, the number of params included in this group is 190 in English and 246 in Uzbek.

Muhammad Sharif Gulkhani, a classic Uzbek poet, writer, storyteller, one of the creators of the satirical school in Uzbek literature: O'z makonini tilar nogoh qafasdan gochsa gush 65 In his aphorism, it is explained that no place can replace the place where one was born and grew up, the place where the blood of the navel was spilled, and it is not equal to one's place (country).

From the famous dictionary of English people:"The Oxford Dictionary of Quotation" kitobida keltirilgan ushbu In the place where the tree falleth, there it shall be⁶⁶.(Daraxt gulagan joyida bo'ladi)In the proverbs, it is explained that the place where the navel pierced a person is sacred for him and that every inch of the country is dear to a person.

A great representative of Uzbek classical literature, a great poet, historian, geographer, statesman, talented general Zahiriddin Muhammad Babur. Tole yoʻqi jonimga baloligʻ boʻldi, Har ishniki ayladim xatoligʻ boʻldi, Oʻz yerni qoʻyib, Hind sori yuzlandim, Yo rab, netayin ne yuz qaroligʻ boʻldi ⁶⁷In the words of Hikmatli, it is explained that the consequences of leaving one's husband will be bad.

This is quoted by Anthony Kerrigan in The Tragic Sense of Life The holiest attribute of a temple is that it is a place where men weep in common⁶⁸ in the aphorism, it is explained that for a person, his own land is dear and holy.

The following examples can be given of aphorisms with lexemes *Earth*, *ground*. For example, the Great poet, historian, statesman, Zahiriddin Muhammad ibn Umarshaikh Mirza). Shoʻr tuproq yerda sunbul bitmaydi, unday yerda umid urugʻini nobud qilma. Shunga oʻxshash, yomonlarga yaxshilik qilish va yaxshilarga yomonlik qilish ham oʻrnida boʻlmaydi ⁶⁹In the words of Hikmatli, it is explained that the people of that country cannot live in peace in a country where the combination is not peaceful, and it encourages people to live harmoniously.

Ali Khan Mullaakhun's son Orazi, Abdullah Awlani, Yusuf Khas Hajib, Abdibek Shirazy Fakhrulbanat Sulaymani, Muhammad Siddig Rushdi, Muhammad Jabalrudi, Uvaisi, Talib Talibi, Abulbarakot Qadiri, Durbek, Khayoliddin al-Hasani, Yusuf Khas Hajib, Khayoliddin al-Hasani. In his wise words, concepts such as being always faithful to our motherland are explained. Har yerda rasm mehru vafo koʻproq

⁶⁴O'sha asar. – B.37.

⁶⁵Фозилов М. Хикматли сўзлар, афоризмлар ва маколлар. – Тошкент: "Ўзбекистон" нашриёти, 1967. – Б.72.

⁶⁶Elizabeth Knowles. The Oxford Dictionary of Quotations. Oxford University Press. 2009. – P.244.

⁶⁷ Lapasov J. Mumtoz adabiy asarlar oʻquv lugʻati: Oʻrta maktablar uchun. – Toshkent: Oʻkituvchi, 1994. – B.72.

⁶⁸ Jhon Cross. The Oxford Book of Aphorisms.Oxford University Press, Walton Street,1987. –P.14.

 $^{^{69}}$ А.Раимов ва Н.Раимова. "Хикматлар шодаси" Тошкент: "Ўзбекистон", 2013. — Б.64.

oʻlgʻusi, Jamiyatda huzuru safo koʻproq oʻlgʻusi; Olim kishilar har yerda aziz va hurmatlidurlar; Bilimni buyuk, oʻquvni ulugʻ bil, Bu ikkisi tanlangan bandasini ulugʻlaydi. Zakovat qayerda boʻlsa, ulugʻlik boʻladi, Bilim kimda boʻlsa buyuklik oladi; Yaxshi tahsil koʻrgan va ilm nuri bilan hulqini yaxshilagan ayol har yerda izzat topadi; Ilm martabasi martabalarning zoʻridir, degan gap shubhasiz toʻgʻri. Qaysi yerda ilmu ma'rifat kuchli boʻlsa, oʻsha yer baxt maskani hisoblanadi. Qaysi yerda nodonlik mavjud boʻlsa, u yer quruq yoki toshloq joy kabidir; Sayri jahon qiling, suvga oʻxshab. U doim oqishdadur — toza va xushdur va agar bir yerda koʻp toʻxtab qolsa, badboʻy boʻlur.

The third chapter of the research work is called "The cross analysis of the structure of meaningful aphorisms in English and Uzbek language". This chapter is devoted to syntactic-structural features of paremiological units of two languages. It contains 3 paragraphs.

The structural similarities and differences of aphorisms in English and Uzbek are as follows.

In English and Uzbek sentences are divided into Declarative/darak, *Interrogative/so 'roq,Imperative/buyruq* and Exclamatory/ *undov* sentences according to the purpose of expression⁷⁰.

The main part of analyzed aphorisms is in the form of declarative/ darak sentences. The following examples of aphorisms with Country lexemes in the declarative/ darak form can be cited:

In English: *The object of waris not to die for your country but to make the other bastard die for his* (Urushning maqsadi o'z vataningiz uchun o'lish emas, balki boshqa badbaxtni o'zi uchun o'ldirishdir). – George S. Patton.

In Uzbek: Har bir kishining tugʻilib oʻsgan shahar va mamlakati shu kishining Vatani deyilur. Har kim tugʻilgan, oʻsgan yerini jonidan ortiq suyar. Hatto bu Vatan his-tuygʻusi hayvonlarda ham bor. Agar bir hayvon oʻz Vatanidan - uyuridan ayrilsa, oʻz yeridagi kabi rohat-farogʻatda yashamas, maishati talx boʻlib, har vaqt dilining bir goʻshasida oʻz Vatanining muhabbati turar⁷¹. – Abdulla Avloni.

In English: This country, with its institutions, belongs to the people who inhabit it. Whenever they shall grow weary of the existing government, they can exercise their constitutional right of amending it, or exercise their revolutionary right to overthrow it⁷² (Bu mamlakat oʻzining institutlari bilan unda yashovchi odamlarga tegishli. Qachonki ular mavjud hukumatdan charchagan boʻlsalar, ular oʻzlarining konstitutsiyaviy huquqini oʻzgartirish yoki uni agʻdarish uchun inqilobiy huquqidan foydalanishlari mumkin). –Abraham Lincoln.

In Uzbek: Vatan - sajdagoh kabi muqaddasdir. – Islom Karimov.

*Interrogative/so'roq*aphorisms in both English and Uzbek language are significantly less than aphorisms in the form of indicative sentences.

In English: Are you proud of the country you have grown up in or would you rather prefer to have been born in another country? (Siz voyaga yetgan mamlakatingiz

 $^{^{70}}$ Fаппоров М., Қосимова Р. Инглиз тили грамматикаси. Академик лицейлар ва касб-хунар коллежлари учун ўкув кўлланма / М. Fаппоров, Р. Қосимова. — Тошкент: Турон-Икбол, 2010 - Б. 255.

⁷¹http://qashqadaryogz.uz/read/vatan-nima-vatanparvar-kim

⁷²The Collected Works of Abraham Lincoln. The Abraham Lincoln Association. 2006. – 3356 p.

bilan faxrlanasizmi yoki boshqa davlatda tugʻilganingizni afzal koʻrasizmi)? – Theodore Roosevelt.

In Uzbek: Yerimiz, suvimiz, farzandimiz deb, Xotin, bola-chaqa, dilbandimiz deb, Birma-bir jonimiz etamiz fido, Vatanni dushmanga bermaymiz aslo?

In English: Would you bet your paycheck on a weather forecast for tomorrow? If not, then why should this country bet billions on global warming predictions that have even less foundation? (Ertangi ob-havo prognoziga maoshingizni tikasizmi? Agar yoʻq boʻlsa, unda nega bu mamlakat globallashish haqidagi bashoratlarga milliardlab pul tikishi kerak, bu esa bundan ham kamroq asosga ega). — Thomas Sowell.

In Uzbek: Kishi uchun oʻz vatanini tashlab ketishdan ham kuchliroq azob bormikan?

In English: In a storm, I think, 'What if the gospel be not true? Then thou art, of all men, most foolish. For what has thou given up thy goods, thy ease, thy friends, thy reputation, thy country, thy life?'(Bo'ron paytida men shunday deb o'ylayman: «Agar xushxabar haqiqat bo'lmasa-chi? Shunday ekan, sen hamma odamlar ichida eng ahmoqsan. Nima uchun molingdan, yengilligingdan, do'stlaringdan, obro'ingdan, yurtingdan, joningdan voz kechding). – John Wesley.

During the research, it was found that the *country/vatan* content aphorisms in the form of *imperative/undov,buyruq,his hayajon* sentences are high in Uzbek language.

The studied aphorisms express such content as advice/ *maslahat*, request/ *iltimos*, suggestion/ *taklif*, encouragement/ *undash*, concern/ *tashvish*, excitement/ *hayajon*, begging/ *yalinish*, desire/ *orzu*, admiration/ *hayratlanish*, care/ *g'amxo 'rlik*, encouragement/ *tashviq*, suspicion/ *gumon*, anger/ *g'azab*, anger/ *do'q*.

In English: Our country may be likened to a new house. We lack many things, but we possess the most precious of all - liberty! (Mamlakatimizni yangi uyga oʻxshatish mumkin. Bizga koʻp narsa yetishmaydi, lekin bizda eng qimmatli narsa – erkinlik bor)!

In Uzbek: Yerimiz, suvimiz, farzandimiz deb, Xotin, bola-chaqa, dilbandimiz deb, Birma-bir jonimiz etamiz fido, Vatanni dushmanga bermaymiz aslo ⁷³!; Sharafla, viqor-la yashagin har choq!;Oʻlguncha Vatanga sodiq boʻl; Bori elga yaxshiligʻ kilgʻilki, mundin yaxshi yoʻq — Kim, degaylar daxr aro koldi falondin yaxshiligʻ!; Utar kunlar, utar zamon, Ey Vatanim, boʻlma xijron! Men ketsam-da, sen boʻl omon! Omon — Vatan, Vatan — omon; Vatanni tark etmoq xazil ish emas, Bu ish uchun har kim tob beravermas! Judolik daraxtdir bargi yoʻq, yolgʻiz, Bargi boʻlsa hamki, ammo mevasiz. Bugun ayriliqdan yuragim giryon, Aziz yerni qoʻldan chiqarib hayron. Na koʻzda uyqu bor, na dilda rohat, Azob oʻti barin aylamish gʻorat!; Har kishi el uchun tortsa agar ranj,Oqibat muyassar boʻlar unga ganj!;Undab ulugʻ chaqirsa, Tezlik bilan chopib kel, Ochlikda birga boʻlgil, Ne holda boʻlsa yurt.

A simple sentence is a grammatical and intonational syntactic unit expressing a specific idea and purpose. A simple sentence can be complex or diffuse according to its structure. Sentences made up of main clauses are compound sentences, if there are

⁷³Fozilov M. Hikmatli soʻzlar, aforizmlar va maqollar. – Toshkent: "Oʻzbekiston" nashriyoti, 1967. – B.70.

also secondary clauses in addition to main clauses, then it is a compound sentence⁷⁴.

In this study, aphorisms in the form of a simple sentence consisting of only initial clauses were not found.

Aphorisms with secondary clauses in addition to main clauses have the form of a simple extended sentence. We refer to examples in English and Uzbek languages.

In English: *Home is where the heart is*⁷⁵(Inson qayerda bo'lsa uyi o'sha yerdir). – Ernest Miller Hemingway.

In Uzbek: Elni Vatan manfaati birlashtiradi. – Islom Karimov.

As in all languages, simple sentences in English and Uzbek are divided into two according to the number of grammatical bases: one-member sentence/bir tarkibli gaplar, two-member sentence/ikki tarkibli gaplar.

If the grammatical basis of the sentence consists of a head clause, it is a syntactic device — **one-member sentence/bir tarkibli** gaplar. We faced**one-member sentence/bir tarkibli** gaplar among the analyzed aphorisms.

In English: *Loyalty to country always* (Vatanga doimo sadoqatli boʻling) –Mark Twain; *The undiscovered country from whose bourn no traveler returns* (Tugʻilganidan hech bir sayohatchi qaytmaydigan ochilmagan mamlakat).—William Shakespeare.

In Uzbek: Vatanni dushmanga bermaymiz also; Qudratli elning farzandlari sogʻlom boʻlur; Inson tirik ekan oʻz vatani uchun kurashmogʻi lozim.

In English and Uzbek languages, sentences are divided into **complete sentence**/ **to'liq sentence** and incomplete/to'liqsiz sentence depending on whether the sentence fragments are complete in their structure or some (several) fragments do not participate in the syntactic device, "dropped".

Aphorisms in the form of complete sentences form the main part of the collected wise words.

In English: *Choose the right path for your country* (Mamlakatingiz uchun toʻgʻri yoʻlni tanlang). – Tim McGraw.

In Uzbek: Yurtdan chiqish tiriklay goʻrga kirish degan soʻz ⁷⁶.

In English: *In the country, especially, there are such a lot of entertaining things* (Mamlakatda, ayniqsa, bunday qiziqarli narsalar juda koʻp). – Jean Webster

In Uzbek: Podsholik istasang bul el gadosi, Oʻzingni unitu boʻl el oshnosi. El toj kabi boshga koʻtarsun desang, El qoʻlin tutginu boʻl xokiposi.

Among the analyzed aphorisms there are paremies in the form of an incomplete sentence that are used independently: In English: *God made the country, and man made* (Xudo mamlakatni yaratdi, odam yesa shaharni yaratdi). — **William Cowper**; *Citizens are not born, but made* (Fuqarolar tugʻilmaydi, balki yaratilgan);In the mentioned syntactic constructions, **Object/toʻldiruvchi** and **Subject /ega** have been omitted.

Aphorisms in the form of **homogeneous parts/uyushiq bo'lakli gap** in the sentences are equally combined with more than one syntactically equal parts.

In this phase:

_

 $^{^{74}}$ Ўзбек тили грамматикаси. II том. Синтаксис. Масъул мухаррирлар: F. А. Абдурахмонов ва бошқ. — Тошкент: Фан, 1976. — Б.98

⁷⁵Ernest Miller Hemingway. The old man and the sea. United States: Progress publisher, 1952. –127p.

⁷⁶https://forum.ziyouz.com

- 1. Homogeneous subjects: in English: The country is lyric, the town dramatic. When mingled, they make the most perfect musical drama. (Mamlakat lirik, shahar dramatik. Birlashganda, ular yeng mukammal musiqiy dramani yaratadilar). Henry Wadsworth Longfellow; in Uzbek: Tuprok bari oqil elining boshlaridir, Zarralari dur tishu koʻz-qoshlaridir. Sarv, lola, sumbul dema yerdan ungan, Qomatlari, gulchehralari, sochlaridir.
- **2.Homogeneous predicates**: in English: *Keep calm and stay country*(Tinchlaning va mamlakatda qoling); o 'zbek tilida: *Vatan nadir, tuqqan yerim, turg* 'on yerim, Osib unib, oynab kulib yurgon yerim.
- **3. Homogeneous objects**: in English*In the end, for congenial sympathy, for poetry, for work, for original feeling and expression, for perfect companionship with one's friends* give me the country. (Oxir-oqibat, samimiy hamdardlik uchun, she'riyat uchun, ish uchun, o'ziga xos his-tuyg'u va ifoda uchun, do'stlar bilan mukammal do'stlik uchun menga mamlakatni bering). D. H. Lawrence; in Uzbek: *Yerimiz, suvimiz, farzandimiz deb, Xotin, bola-chaqa, dilbandimiz deb, Birma-bir jonimiz etamiz fido, Vatanni dushmanga bermaymiz aslo?*
- 4. **Homogeneous attributes:** in English: *The country is laid out in a haphazard, sloppy fashion, offensive to the tidy, organized mind.* (Mamlakat tartibsiz, beparvo, tartibli, uyushgan aqlni haqorat qiladigan tarzda joylashtirilgan.) Alan Brien; in Uzbek: *Oʻz yurtingda xalq ichida hizmatda boʻl, Hushyor boʻl, oʻsal boʻlma, sezgir boʻl.*
- 5. **Homogeneous modefires:** in English: There is virtue in country houses, in gardens and orchards, in fields, streams, and groves, in rustic recreations and plain manners (Qishloq uylarida, bogʻlar va bogʻlarda, dalalarda, soylarda va bogʻlarda, qishloq xoʻjaligida va oddiy odob-axloqda fazilat bor). Amos Bronson Alcott; in Uzbek: Shoʻr tuproq yerda sunbul bitmaydi, unday yerda umid urugʻini nobud qilma. Shunga oʻxshash, yomonlarga yaxshilik qilish va yaxshilarga yomonlik qilish ham oʻrnida boʻlmaydi, Qayerda xiyonat oyoqqa tursa, Oʻsha yerdan diyenat yiroqlashadi. Xiyonatkor qayerga qul ursa, Dengizni shimiradi, yerni quritadi.

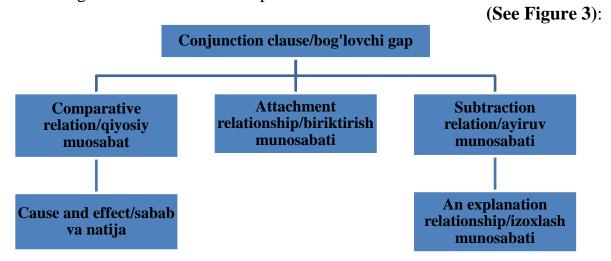
The number of aphorisms in the form of complex sentences are appeared both in English and Uzbek.

N. Turniyozov and K. Turniyozova summarize the opinions of a number of scientists on connected clauses and emphasize the following: «Usually, connected clauses are sentences consisting of equal predicative parts, which are not grammatically subordinate to each other, connected by equal conjunctions or other means of the same task. is described. That is why it indicates the relative independence of the sentences that are part of the connected sentences. True, the sequence of events expressed in them is also observed. In other words, the parts of a compound sentence that are connected in terms of content require one another, one is based on the other, both parts serve for the expression of a common idea⁷⁷.

_

⁷⁷Турниёзов Н., Турниёзова К. Функционал синтаксисга кириш. – Тошкент: Φ aн, – 2003. – Б.90-91.

"Conjunctive clauses are closed constructions, different from non-conjunctive clauses. Conjunctions consist of two parts. The following content relations are expressed through the interaction of the parts of the connected sentence⁷⁸.

See 3.3. Types of conjunctions

1. Aphorisms in the form of a connected clause expressing the relation of comparison. In English: The country that is more developed industrially only shows, to the less developed, the image of its own future (Sanoati rivojlangan davlat kam rivojlanganlarga faqat oʻz kelajagining qiyofasini koʻrsatadi). –Karl Marx; We cannot, as a country, improve economically, socially, and culturally without quality education (Sifatli ta'limsiz biz mamlakat sifatida iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy jihatdan yaxshilana olmaymiz). –Lucia Tan.

The parts of the analyzed Uzbek folk aphorisms in this category are mainly connected with the help of connectives **bo'lsa,esa**, and a certain parallelism is observed in the structure of the parts of this type of compound sentence: Vatanni tark etmok xazil ish emas, Bu ish uchun har kim tob beravermas! Judolik daraxtdir bargi yo'k. yolgiz, Bargi bo'lsa hamki, ammo mevasiz. Bugun ayrilikdan yuragim giryon, Aziz yerni qo'ldan chiqarib hayron. — Xoja Samandar Termiziy; Odam ersang ma'ni bil donadona, Vatan erur senga ikkinchi ona. — Anwar Otin ,Such wise words are among them.

- **2.** Aphorisms in the form of a connected clause expressing a connection relationship. In English: *The World is my country, all mankind are my brethren, and to do good is my religion*(Dunyo mening yurtim, butun insoniyat mening birodarlarim, yaxshilik qilish mening dinimdir).— *Thomas Paine*; In Uzbek: *Mening bitta hayotim bor, bordi-yu, mingta hayotga ega boʻlgan taqdirimda, hammasini ham Vatan uchun sarflagan boʻlur edim.* Fuzuliy.
- **3.** Aphorisms in the form of a connected clause expressing a subtractive relationship. In English: England is not a country of granite and marble, but of chalk, marl, and clay(Angliya granit va marmar mamlakati yemas, balki boʻr, mergel va loydan iborat). John Burroughs;In Uzbek: Vatan tarkini bir nafas aylama, Yana ranju

 $^{^{78}}$ Ўзбек тили грамматикаси. II том. Синтаксис [Масъул муҳаррирлар: Ғ.А.Абдураҳмонов ва бошқ.]. — Тошкент: Фан, 1976. - Б.333.

g'urbat havas aylama; (with a conjunction bir).

- **4.** Aphorisms in the form of a connected clause expressing the relationship of cause and effect. In English: *Where liberty is, and there is my country* (Erkinlik qayerda, vatanim ham shu yerda). –Benjamin Franklin.
- **5.Aphorisms in the form of a connected clause expressing an explanatory relationship. In English**: *My fellow Americans, ask not what your country can do for you, ask what you can do for your country* (Mening vatandoshlarim, mamlakatingiz siz uchun nima qila olishini soʻramang, mamlakatingiz uchun nima qila olishingizni soʻrang). John F. Kennedy.

In Uzbek paremias of this group, a conjunction *ham* is also used to join parts: *Insonning qalbi va aqli ham xuddi ona tili kabi Vatan timsolidir.* – Farobiy.

According to O.V. Shemshurenko, who studied the nature and types of non-connective clauses in Russian, Turkish and English languages: «usually all clauses are divided into connected clauses and subordinate clauses. However, modern researchers dealing with the syntactic construction of the language also distinguish the type of conjunction without a conjunction. In this, they emphasize that the interrelationship between the parts of a compound sentence without a conjunction does not move to the grammatically expressed subordination (subordination). In non-conjunctive clauses, the connection of parts and the integrity of the whole syntactic unit depends on the rhythmic tone and the construction of their main units. Conjunctive clauses are distinguished from other types of conjunctive clauses by their compactness (density) and the fact that simple clauses in them have great possibilities for combining and connecting to each other.⁷⁹ .

Among aphorisms, there are also paremies in the form of a conjunction without a conjunction. The following are examples of conjunctions without a conjunction.

In Uzbek language: Ketib zulmi sitamning zulmati, boʻlsin jahon ravshan. Adolat oftobi mamlakatga koʻrgʻuzib tal'at, Ochib har nav'i maqtab, emdi himmatni qilib oliy, Vatanni qilgʻali obod, lozim aylamak gʻayrat uy — bozor, shovqini koʻngil yozar.

In English: *To make us love our country, our country ought to be lovely* (Vatanimizni sevishimiz uchun yurtimiz goʻzal boʻlishi kerak). – Edmund Burke.

The fourth chapter of our dissertation is called quantitative characterization of aphorisms with *Country/country* content. In this season, we have given the exact number of words of wisdom that have been analyzed.

People are a great force that creates history and culture, material and spiritual wealth. Every nation accumulates a great deal of life experience over the centuries, and passes the experience on to future generations through various means. Wise words are also our precious heritage. As long as this is the case, it is important to carefully preserve, learn and pass on the wise words written by our ancestors to the future generations, in our opinion, to implement large-scale reforms in the field of education. Because in this sacred heritage left by our ancestors, the incomparable spiritual and cultural wealth of several ancestors who passed before us are concentrated, without

_

⁷⁹ Шемшуренко О.В.Изоморфизм и алломорфизм сложноподчиненного предложения в русском, английском и турецком языках. дисс. ...канд. филол. наук. 2012.—195 с.

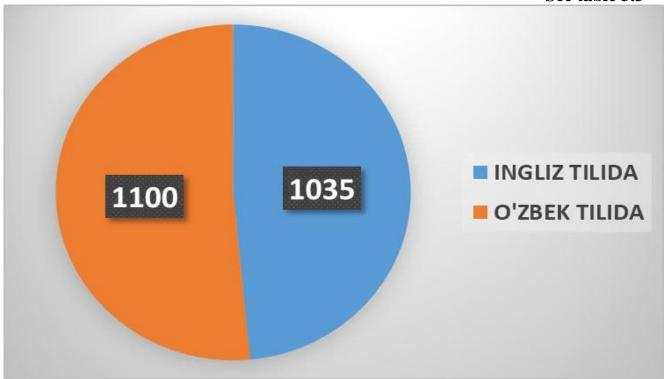
which the spiritual life of the Uzbek people and its development cannot be imagined.⁸⁰.

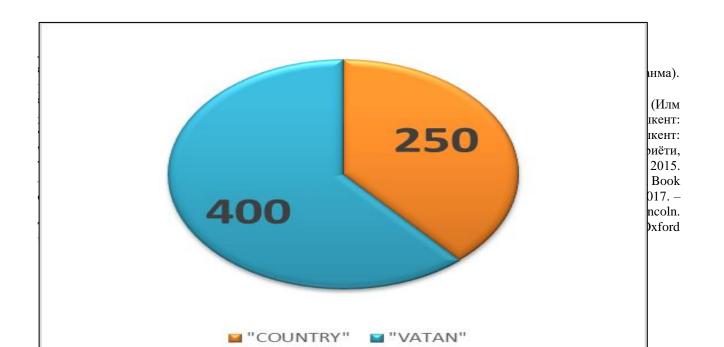
Therefore, strengthening and developing the spiritual spirit of the people is the most important task of the state and society in Uzbekistan today.

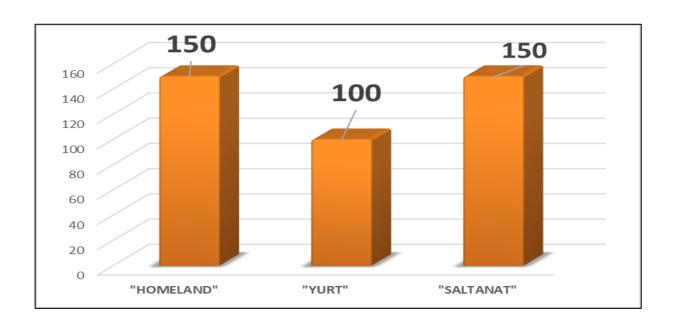
The *country/vatan* meaningful aphorisms that we are analyzing are preserved in the people's memory by means of wise teachings and wise words that have been polished for centuries. Aphorisms for analysis were selected from various English and Uzbek paremiological dictionaries and collections using the general selection method⁸¹. The number of analyzed aphorisms in English was 1035, while in Uzbek their weight was more, that is, 1100.

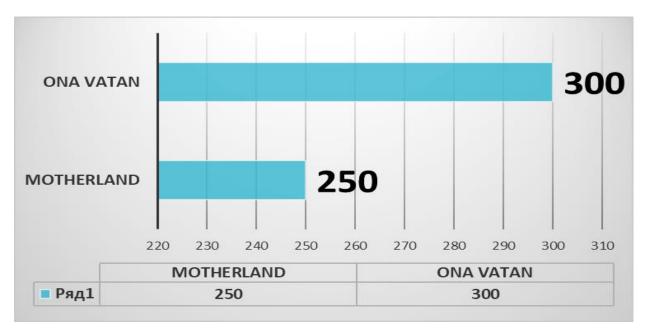
According to the results of the analysis, in the field of aphorisms with the meaning of country/vatan in English and Uzbek languages, we can observe aphorisms with the following lexemes and their number in the following table:

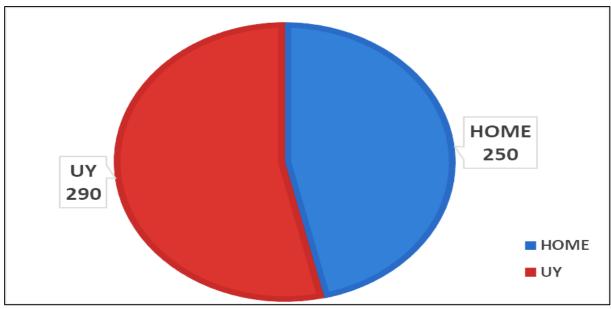
See table 3.3

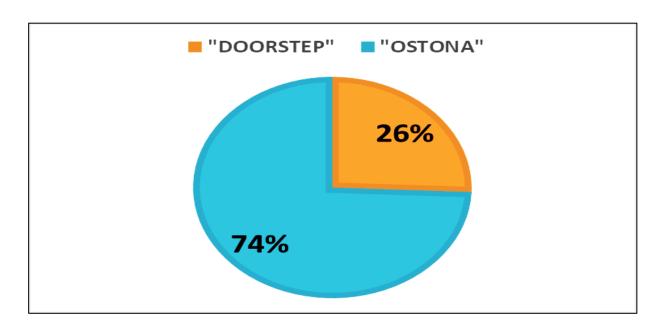

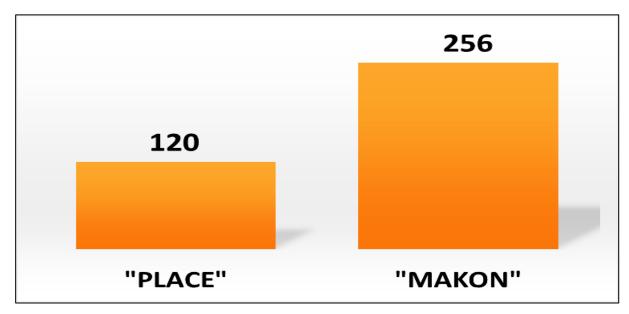

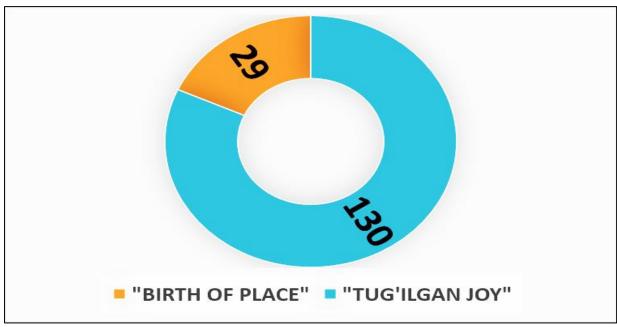

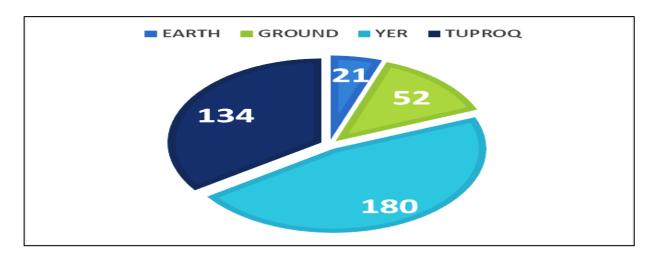

3.3. Table. Aphorisms with the meaning of the country in English and Uzbek are in percentages

In the process of studying the mental characteristics of English and Uzbek aphorisms, on the one hand, it was found that there are national and cultural differences between the English and Uzbek nations, and on the other hand, the presence of wise words with similar meanings in them shows that historically there were symbols in the culture of all nations and peoples.

CONCLUSION

- 1. Paremiology is a branch of literature and linguists. Because most of the poems are often similar to the poetic form, and they use a number of stylistic devices such as simile, antithesis, anaphora, alliteration, irony, pitch. In addition, paremas are an object of study of linguistics, as they are made up of words and consist of sentences expressing a certain idea.
- 2. "The term «Parema» appered in science as a philological (linguistic) term in the late 70s of the last century, and began to be used to refer to units expressing the thoughts of the people in the context of science and education.
- 3. The analysis of linguistic dictionaries and scientific research on paremiology shows that the terms «parema» and «paremia», which are considered by all sides as a complex linguistic phenomenon, are synonymous lexemes used in the meanings of proverbs, sayings, aphorisms.
- 4. It has been proved that lexicons as *country/vatan*, *home/uy*, *neighborhood/mahalla*, *doorstep/astana*, *place/makon*, *birthplace /tug'ilgan joy*, *earth*, *ground/yer* through methods like comparative-contrastive, qualitative and thematic analysis, can be divided into several categorical types.
- 5. According to the results of the analysis, it was found that the number of aphorisms is not the same by thematic groups. The Uzbek language has a large number of words of wisdom with the meaning of the country.
- 6. It can be seen that in both languages, aphorisms appear in the form of sentences according to their structure. Aphorism as a predicative unit is expressed both in English and in Uzbek in the form of an independent sentence or as part of compound sentences. According to the purpose of expression, it was confirmed that there are more

proverbs in the form of declarative/дарак and imperative/буйруқ sentences, and fewer paremies in the form of interrogative/сўроқ sentences..

- 6. In the compared languages, aphorisms are syntactically characterized by the SPOAM (S subject, P predicate, O object, A attribute, M modifier) structural model. According to the participation of grammatical bases in English and Uzbek languages *one-member sentence/bir tarkibli*, *two-member sentence/ikki tarkibli* aphorisms in the form of simple sentences are found. Paremiyalarning asosiy qismini *sentence/toʻliq gap* shaklidagi aforizmlar tashkil etadi. Aforizmlar orasida mustaqil qoʻllanuvchi *incomplete sentence/toʻliqsiz gap* shaklidagi paremiyalar ham mavjud. Ular bir xil sintaktik tuzilishga ega.
- 7. Aphorisms in the form of *personal sentence/shaxsli gap* and *impersonal sentence/shaxssiz gap* are observed in the paremiological fund of both languages. Aphorisms in many English and Uzbek languages are paremies in the form of a *personal sentence/shaxsli gap*. This certainly shows that aphorisms are explained by their belonging to a certain person.
- 8. Syntactically, aphorisms are mainly manifested in the form of *conjunctionless* sentence. English and Uzbek language aphorisms in the form of *conjunctive sentence* express *comparison*, *conjunction*, *subtraction*, *cause* and *effect*. Aphorisms are found in all types of conjunctions in English.

НАУЧНЫЙ СОВЕТ ПО ПРИСУЖДЕНИЮ УЧЕНОЙ СТЕПЕНИ ДОКТОРА ФИЛОСОФИИ ПО ФИЛОЛОГИЧЕСКИМ НАУКАМ PhD03/31.03.2021. Fil.78.04 ПРИ ТЕРМЕЗСКОМ ГОСУДАРСТВЕННОМ УНИВЕРСИТЕТЕ

ТЕРМЕЗСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ

МАМАТАЛИЕВА НАВБАХОР ХУДЖАМБЕРДИЕВНА

СЕМАНТИКА И СТРУКТУРА АФОРИЗМОВ О "РОДИНЕ" В АНГЛИЙСКОМ И УЗБЕКСКОМ ЯЗЫКАХ

10. 00. 06 - Сравнительное литературоведение, сопоставительная лингвистика и переводоведение

АВТОРЕФЕРАТ ДИССЕРТАЦИИ на соискание ученой степени доктора философии (PhD)

Термиз – 2023

Тема диссертации доктора философии по филологическим наукам (PhD) в Высшей аттестационной комиссии № B2022.2.PHD/FIL зарегистрирована под номером 2573.

Диссертация доктора философии (PhD) выполнена в Термезском государственном университете.

Автореферат диссертации выполнен на трех языках (узбекский, английский, русский) размещён на веб-странице Научного совета адресу www.tersu.uz и на информационнообразовательном портале ZiyoNET (www.ziyonet.uz).

Научный руководитель:

Бакиров Поян Уралович

доктор филологических наук, профессор

Официальные оппоненты:

Бабакулов Исмоил Туркманович

доктор филологических наук (DSc), доцент

Икромхонова Феруза Икрамовна

доктор филологических наук (DSc), доцент

Ведушая организация:

Каршинский государственный университет

Защита диссертации состоится в 10.00 часов «11» мая 2023 года на заседании научного совета PhD. 03/31. 03.2021.Fil.78.04 при Термезском государственном университете Адрес: 190111, г. Термиз, ул. Баркамол авлод, 43. Тел.: (376) 221-71-17; e-mail: termizdu@umail.uz

С диссертацией можно ознакомиться в информационно-ресурсном центре Термезского государственного университета (зарегистрирован под номером Адрес: 190111, город Термез, улица Баркамол авлод, 43. Тел.: (376) 221-74-55

Автореферат диссертации разослан «<u>5</u>» протокола рассылки № от «5 » ____ о о о ода).

2023 года (реестр

Б. Умуркулов Председатель Научного совета по рисуждению ученой степени, доктор филологических наук, профессор

А. А. Эшмуминов ый секретарь Научного совета по ждению ученых степеней, доктор филологических наук, доцент.

М.М.Хошимхужаева Замоститель председателя Научного семинара по присуждению ученых степеней, доктор философии по филологическим

наукам (PhD), доцент

ВВЕДЕНИЕ (аннотация диссертации доктора философии (PhD) по филологическим наукам)

Цель исследования - выявить общие и различные аспекты афоризмов со значением Родина в английском и узбекском языках, определить их семантические и структурные особенности в разносистемных языках.

Объект исследования. Афоризмы со значением Родина в английском и узбекском языках.

Научная новизна исследования заключается в следующем:

Афоризмы в английском и узбекском языках изучаются как паремиологическая единица, а также определяются этимологические, духовные и синтаксические различия и сходства их со значением родины;

Выявляются смешанное значение афоризмов со значением родина в английском и узбекском языках, языковые и культурологические несоответствия, такие как связь с историей, менталитетом, культурой, разными религиями, географическим положением двух народов;

Доказываются на основе сравнительно-сопоставительного, квалитативного и тематического анализа разделение афоризмоф в английском и узбекском языках на следующие типы: *страна/ватан*, *дом/уй*, *район/махалля*, *порог/астана*, *место/макон*, *место рождения/место рождения*, *земля*, *земля/ер*;

Обосновываются сходства И различия синтаксической структуры особенности плана их выражения со значением родины в афоризмов сопоставляемых языках, посредством повествовательных/дарак, вопросительных/сўрок, личных/шахсли безличных/шахссиз гап. гап. союзных/богланган бессоюзных/богловчисиз қўшма гап, қўшма гап, наклонения/ повелительного буйруқ гаплар, нерасширенных/йигик, расширенных/ёйиқ содда гап, односоставных/бир таркибли гап, двусоставных / икки таркибли гап, однородных частей / уюшиқ булакли гап предложений;

Внедрение результатов исследования. На основе научных результатов, полученных при анализе семантики и структуры афоризмов со значением Родина в английском и узбекском языках:

использованы новые подходы о статусе афоризма как паремиологической единицы, семантике мудрых изречениях в английском и узбекском языках на основе лингвокультурологического анализа (справка № 05-16/1091 Комитета по развитию туризма Республики Узбекистан от 16 февраля 2010 г. 2022).В результате на основе семантического и лингвокультурологического анализа афоризмов английского и узбекского языков выявлены новые направления поиска решений проблем в современной сравнительной паремиологии;

выводы о выявлении дифференцированных и сходных аспектов лексемы Родина в английском и узбекском языках, и сопоставлении уровня их проявления в мудрых изречениях были использованы в международном проекте «PAWER - Установление межрегиональной мобильности в направлении потенциального развития в сфере высшего образования и обеспечения актуальности, качества и равноправия в этой связи» (справка № 06/12-3726 Термезского государственного

университета от 16 сентября 2022 года). В результате были определены разные и схожие аспекты афоризмов со значением Родина в английском и узбекском языках;

Использование различных выразительных и стилистически средств при переводе мудрых изречений с английского языка на другие языки, разъяснение афоризмов с целью повышения у нации чувства Родины и патриотизма были использованы при разработке методических пособий, созданных с целью применения механизма, при обогащении и совершенствование предметной области лексикологии и переводоведения в высшем учебном заведении в проекте И-204-4-5 «Информация и общение по предметам специализации английского языка» который реализован Самаркандским государственным институтом иностранных языков в 2014-2015 годах в развитии знаний и умений в области сравнительного литературоведения и гибридного языкознания, а также образцовой организации и укрепления процесса образовательной системы создания виртуальных ресурсов на основе технологий и внедрения их в 3482/30-02-01 образовательный процесс (справка $N_{\underline{0}}$ Самаркандского государственного института иностранных языков от декабря 5, 2022). В инновационного результате исследовательского основе преподаватели и изучающие языки должны повысить свои знания по развитию коммуникативных необходимых компетенций, a также лингвокультурологический подход к изучению объяснения лексемы Родина в афоризмах.

Результаты анализа данного исследования применении лингвокультурологического подхода к изучению афоризмов, различные выразительные и стилистические средства при переводе мудрых изречений с английского языка на другие языки, а также механизм использования афоризмов для повышения патриотических чувств нации, при глубоком изучении паремиологических единиц в иностранном языке в преподавательской деятельности были использованы в проекте 561624-YERR-1-2015-UK-EPPKA2-CBHE-SP-ERASMUS + CBHE IMEP: «Модернизация и интернационализация процессов системы высшего образования в Узбекистане»(Самаркандский государственный Иностранный язык № 3355/30-02-01 института от 11 ноября 2022 года). В результате сравнительный и сопоставительный анализ афоризмов послужил изучению языкового богатства, обычаев, менталитета, мировоззрения и истории английского и узбекского народов, а также развитию необходимых коммуникативных компетенций у изучающих язык.

Структура и объем диссертации. Диссертация состоит из введения, трех глав, заключения, списка использованной литературы и двух приложений. Общий объем диссертации составляет 128 страниц.

E'LON QILINGAN ISHLAR RO'YXATI СПИСОК ОПУБЛИКОВАННЫХ РАБОТ

LIST OF PUBLISHED WORKS

I boʻlim (I часть; I part)

- 1. Mamataliyeva N.Kh. Modern approaches to the study of phraseological units and their national specifics. NamDU ilmiy axborotnomasi-Научный вестник НамГУ 2019 yil 4-son, 2-tom. P. 202-212. (10.00.00; № 26).
- 2. Mamataliyeva N.X. Ingliz va oʻzbek tillarida vatan mazmunli aforizmlarning chogʻishtirma tahlili. Filologik tadqiqotlar: til, adabiyot, ta'lim. Ilmiy-innovatsion jurnal. Termez, 2022. B.65-68. (10.00.00; №104).
- 3. Mamataliyeva N.X. Ingliz va oʻzbek tilidagi vatan mazmunli aforizmlarning semantik maydoni. Til va adabiyot ta'limi Oʻzbekiston Respublikasi xalq ta'limi vazirligining ilmiy-metodik jurnali. 2022.–5- son. B.34-35. (10.00.00 №9).
- 4. Mamataliyeva N.X. Ingliz va oʻzbek tillarida vatan mazmunli aforizmlarning qiyosiy tahlili//Til va adabiyot ta'limi Oʻzbekiston Respublikasi xalq ta'limi vazirligining ilmiy-metodik jurnali. 2022. − 7- son. B.35-36. (10.00.00 №9)
- 5. Mamataliyeva N. Kh. Investigation of piculiarities of proverbs and their cultural heritage. International Scientific Journal ISJ Theoretical & Applied Science Philadelphia, USA ISSN: 2308-4944; issue 06, volume 86 published June 30, 2020. –P. 326-328. (Impact factor –7.184).
- 6. Mamataliyeva N.Kh.The definitions of "proverb" in different countries// Международной научно-практической интернет-конференции "Цифровое общество Цифровое образование: проблемы, опыт и перспективы" Kazakistan 2020. P. 231-232.
- 7. Mamataliyeva N.X. Abul-Fazl al-Maydoniy arab maqol va matallari jamlovchisi. Материалы Республиканской научно-практической конференции. Актуальные проблемы языкознания и летературовидения, Termez. 2021. B.163-166.
- 8. Mamataliyeva N.X The linguacultural analyse of some types of proverbs. Актуальные научные исследования в современном мире. Выпуск 9(77) Часть 4. Сентябрь 2021 г. С. 31-33
- 9. Mamataliyeva N.Kh. Comparative contrastive study of the semantic field of units measurement. Актуальные научные исследования в современном мире. Выпуск 5 (73) 2021. ISSN 2524-0986. С. 52 -56.
- 10. Mamataliyeva N.X. Aforizm va maqol tushunchalarining talqini hamda ular oʻrtasidagi farqlar. "Ta'lim tizimida innovatsion faoliyatni rivojlantirishda xorijiy tillarni oʻqitishdan samarali foydalanish masalalari". Xalqaro ilmiy-amaliy anjumani materiallari. Termez, 2022. B.340-343.

II boʻlim (II часть; II part)

- 11. Mamataliyeva N.X. Ingliz va oʻzbek tillari maqollarining semantik xususiyatlari // "Tilshunoslikdagi zamonaviy yoʻnalishlar: Muammo va yechimlar" nomli ilmiy-amaliy konferensiyasi maqollar toʻplami. Andijon, 2020. B.123-125.
- 12. Mamataliyeva N.X. Vatan tushunchasi va uning aforizmlarda ifodalanishi."Ta'lim tizimida innovatsion faoliyatni rivojlantirishda xorijiy tillarni o'qitishdan samarali foydalanish masalalari". Xalqaro ilmiy-amaliy anjumani materiallari. Termez, 2022. B.332-335.
- 13. Mamataliyeva N.X. Contrastive analysis of aphorisms with the concept countryin English and Uzbek languages. International Scientific Journal ISJ Theoretical & Applied Science Philadelphia, USA ISSN: 2308-4944; issue 11, volume 115 published Novemver, 29. 2022. P. 1099-1103. (Impact factor –7.184).
- 14. Mamataliyeva N.X. Aforizmlarning gapning ifoda maqsadiga koʻra turlariga mosligi. International Scientific and Practical Conference Scientific research in XXI century December 6-8, 2022 in Ottawa, Canada. P. 289-191.
- 15. Mamataliyeva N.X. Ingliz va oʻzbek tillaridagi place/makon, birth of place/tugʻilgan joy bilan bogʻliq aforizmlarning chogʻishtirma tahlili. Proceedings of the 1st International Scientific and Practical Conference Science and Education in Progress. (October 26-28, 2022). Dublin, Ireland No 130. P.189-191.

Avtoreferatning oʻzbek, ingliz va rus (rezyume) tillaridagi nusxalari "Surxondaryo ilm va fan" tahririyatida tahrirdan oʻtkazildi. (27.04.2023)

Bosishga ruxsat etildi: 28.04.2023-yil. Ofset bosma qogʻozi. Qogʻoz bichimi 60x84 1/16. "Times New Roman" garniturasi. Ofset bosma usuli. Shartli b.t. 3,75. Adadi 100 nusxa. Buyurtma № 45.

Termiz davlat universiteti nashr-matbaa markazida chop etildi. Manzil: Termiz shahri, Barkamol avlod koʻchasi, 43-uy.